

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ Α΄
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

Τόμος
5ος

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

**ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
Α΄ ΤΕΥΧΟΣ**

Τόμος 5ος

Συγγραφική Ομάδα Αναθεώρησης

ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

Καθηγητής του Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ

Φιλολόγος, Καθηγήτρια
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ

Φιλολόγος, π. Σχολικός Σύμβουλος

Υπεύθυνη για το Παιδαγ. Ινστιτούτο

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Σύμβουλος του Π.Ι.

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Συγγραφή: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης**

Συντονισμός: Χρίστος Λ. Τσολάκης

**Αναθεώρηση: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης**

**ΕΚΦΡΑΣΗ
ΕΚΘΕΣΗ**

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

**ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
Α΄ ΤΕΥΧΟΣ**

Τόμος 5ος

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΠΗΣ
ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

Επεξεργασία, Ηλεκτρονική
Επιμέλεια Ύλης και Εξωφύλλου
ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα εργασίας ΥΠΔΒΜΘ

ΣΥΜΒΟΛΑ

ΘΕΩΡΙΑ

ΑΣΚΗΣΗ

ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

χρωματιστή
σελίδα

5. Η οπτική γωνία στην αφήγηση (συνέχεια από τον 4ο τόμο)

► Στο παρακάτω απόσπασμα ο Ηρόδοτος αφηγείται ένα περιστατικό από τη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

87. Για τους άλλους, τούτους ή εκείνους, δεν μπορώ να πω με ακρίβεια πώς αγωνίζονταν ο καθένας από τους βαρβάρους ή τους Έλληνες. Με την Αρτεμισία όμως έγινε τούτο, που έκανε να την εκτιμήσει ακόμα περισσότερο ο βασιλιάς. Όταν η παράταξη του βασιλιά έφτασε σε μεγάλη σύγχυση, αυτή την ώρα το πλοίο της Αρτεμισίας το κυνηγούσε ένα αττικό. Μην μπορώντας να ξεφύγει - γιατί μπροστά της ήταν άλλα φιλικά πλοία, ενώ η ίδια ήταν προς

το μέρος των εχθρών -αποφάσισε να κάνει το εξής που το έκανε και της βγήκε σε καλό: καθώς την κυνηγούσε το αττικό πλοίο, εμβολίζει ορμητικά ένα φιλικό πλοίο καλυνδίτικο, που ήταν μέσα κι ο βασιλιάς των Καλυνδίων Δαμασίθυμος. Είχε φιλονικήσει μαζί του, όταν ήταν στον Ελλήσποντο; Δεν μπορώ να πω. Ούτε αν έπραξε έτσι από προμελέτη ούτε αν ήταν συγκυρία που βρέθηκε το πλοίο κατά τύχη μπροστά της. Κι όταν το εμβόλισε και το βούλιαξε, με την καλή της τύχη πέτυχε διπλό κέρδος- ο τριήραρχος του αθηναϊκού πλοίου, επειδή την είδε να εμβολίζει το πλοίο με βαρβάρους, νομίζοντας πως το πλοίο της Αρτεμισίας ήταν ελληνικό ή πλοίο που αυτομόλησε από τους βαρβάρους και τώρα τους χτυπούσε, την

παράτησε και στράφηκε σ' άλλα.

88. Με τέτοιο τρόπο από το ένα μέρος τής έτυχε να μπορέσει να διαφύγει και να μη χαθεί κι από το άλλο έγινε μ' αυτήν τούτο· ενώ προξένησε ζημία, από αυτή τη ζημία κέρδισε μεγαλύτερη εκτίμηση από τον Ξέρξη. Λένε δηλαδή ότι ο βασιλιάς που κοίταζε πρόσεξε το πλοίο που έκανε τον εμβολισμό και κάποιος από τους παρόντες του είπε· Κύριε, βλέπεις πόσο σπουδαία αγωνίζεται η Αρτεμισία, ώστε βούλιαξε κι εχθρικό πλοίο; Ο βασιλιάς ρώτησε αν το κατόρθωμα ήταν αληθινά της Αρτεμισίας κι αυτοί του το βεβαίωσαν, επειδή ήξεραν πολύ καλά το σήμα του πλοίου της και ότι το πλοίο που βυθίστηκε ήταν εχθρικό. Και όλα τα άλλα, όπως

είπαμε, της βγήκαν σε καλό, καθώς επίσης και το ότι από το καλυνδίτικο πλοίο δε σώθηκε κανένας, για να την κατηγορήσει. Όταν τ' άκουσε αυτά ο Ξέρξης, λένε πως είπε: «Οι άντρες μου έγιναν γυναίκες και οι γυναίκες άντρες». Αυτά λένε πως είπε ο Ξέρξης.

**Ηροδότου Ιστορία,
μετάφραση Ιγν. Σακαλή,
Α' γυμνασίου, βιβλ. Η',
παράγρ. 87-88, σ. 151-152**

Προσπαθήστε να αποδώσετε το ίδιο περιστατικό με αφηγητή

- α) την Αρτεμισία,**
- β) τον Ξέρξη και**
- γ) έναν απλό ναύτη του καλυνδίτικου πλοίου, ο οποίος υποτίθεται ότι σώθηκε.**

- Διαβάστε στην επόμενη σελίδα την αφήγηση - μαρτυρία για τις περιπέτειες των προσφύγων από τη Μικρά Ασία και προσέξτε τη δύναμη που έχει η αφήγηση, όταν στηρίζεται στα βιώματα του αφηγητή. Αν έχετε κι εσείς κάποια συγκλονιστική εμπειρία, καταθέστε τη μαρτυρία σας στην τάξη.

Όλη τη νύχτα ακούσαμε το κανόνι και το κακό που έπεφτε. Εκεί ήρθε κι ένας από τα Βούρλα.

- Τι είδες, Μάρκο, στα Βούρλα;
- Τι να δω, φωτιά και μαχαίρι.

Το πρωί παίρνουμε το δρόμο για τ' Αλάτσατα. Εγώ είχα την κόρη κρεμασμένη στην πλάτη κι ένα μποξά στο χέρι· η συχωρεμένη η μαμά μου κουβάλησε μια στάμνα νερό για τα παιδιά.

Το βράδυ μείναμε στ' Αλάτσατα, σ' ένα συγγενή μας. Όλη νύχτα κι εκεί το κανόνι δε σταμάτησε. Το πρωί περνούσανε στρατιώτες, μας είπανε πως οι Τούρκοι φθάσανε στο Πυργί. Τα μαζέψαμε κι από τ' Αλάτσατα και πήγαμε στα Λίτζια, στου Βίτελ τα λουτρά· εκεί είχε καΐκια πολλά.

Μπήκαμε σ' ένα καΐκι, μαζί και λίγοι χωριανοί, και βγήκαμε στη Χίο.

**Στην αρχή μείναμε στο λιμάνι.
Χάμω στα χώματα κοιμόμαστε.**

**Μια μέρα ο άντρας μου μού λέει:
«Μαρία, να σηκωθούμε να φύγουμε,
βλέπω τους αξιωματικούς χωρίς
εξαρτήσεις, φοβάμαι μη γίνει
κανένα κίνημα».**

**Νύχτα μας εσήκωσε. Παίρνουμε
πάλι τα έχοντα μας στον ώμο και
τραβούμε νότια και πάμε σ' ένα
περιβόλι. Ο νοικοκύρης μάς
διώχνει, φοβήθηκε μη φάμε τα
μανταρίνια. Πάμε σ' ένα ελαιώνα.
Μας διώχνουν κι από κει. Εμείς δε
φύγαμε. Του λέει ο άντρας μου
«εμείς είμαστε διωγμένοι, πού θες
να πάμε; Κάναμε σπιτάκια με τσι
πέτρες, σαν να παιδιά, και κάτσαμε.
Πήγαμε σ' ένα σπίτι, κάτω από τα
σκαλοπάτια, το πρωί, ανοίγει ο
νοικοκύρης την πόρτα, μας βλέπει,
την ξανακλείνει.**

Σε λιγάκι ξαναβγαίνει, κρατούσε τρεις φέτες ψωμί και τυρί για τα παιδιά. «Εμείς» του είπαμε «ήρθαμε για να προφυλαχτούμε, δεν ήρθαμε για ελεημοσύνη».

Ένα μήνα μείναμε στη Χίο, ούτε παράθυρο ούτε πόρτα χιώτικη είδαμε ανοιχτή.

Μετά σπάσαμε μια αποθήκη και πήγαμε και καθίσαμε. Από κει δα ξεκινήσαμε και φύγαμε. Πρώτη του Σεπτέμβρη πήγαμε στη Χίο, δύο του Οκτώβρη ήμαστε στην Κρήτη, στα Χανιά. Εκεί ήρθε ένας και μας πήρε να μαζέψουμε ελιές στην Παλιοχώρα. Ένα μερόνυχτο και μια μέρα κάναμε, για να φθάσουμε. Ανάμεσα στα βουνά και στα λαγκάδια περπατούσαμε.

Σα φθάσαμε στο χωριό, ήθελε να μας βάλει σ' ένα κουμάσι να κοιμηθούμε. «Εγώ» του λέω «δεν

**μπαίνω μέσα, άμα ήθελα να μείνω
αιχμάλωτη έμενα στη Μικρασία».
Έρθε μετά ο πρόεδρος της
κοινότητας και μας έβαλε σ' ένα
κελί. Εκεί ήτανε τα μεγάλα, ούτε
στρώμα όμως, ούτε πάπλωμα
είχαμε να πλαγιάσουμε. Μαζεύτηκε
ο κόσμος και μας κοίταζε περίεργα,
σα να ήμαστε άλλη φυλή.**

- Ξέρετε ελληνικά; μας ρωτούσανε·
είχατε εκκλησίες στον τόπο σας;**
- Ευρωπαϊκά είναι ντυμένοι, λέγανε.**

**Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών,
Η' Έξοδος, τ. 1:
Μαρτυρίες από τις επαρχίες των
δυτικών παραλίων της Μικρασίας,
επιμ. Φ. Δ. Αποστολόπουλου,
Αθ. 1980, σ. 72-73**

► Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από μαρτυρίες αγωνιστών της αντίστασης εναντίον των Γερμανών κατά τη διάρκεια του Β΄ παγκοσμίου πολέμου.

Προσπαθήστε να εντοπίσετε στοιχεία του προφορικού λόγου.

[...].

Απόγευμα τσ' ίδιας μέρας, επήρα μια αποστολή, να κατέβω χαμηλά προς το αεροδρόμιο, να κάνω μια αναγνώριση, να δω τι είναι περίπου. Επήρα και μια βέργα και τα ρούχα εκείνα. Τώρα έμοιαζα τσομπάνης αρειμάνιος, τη βέργα 'σα πίσω, αεράτος, κατέβηκα χαμηλά την πλαγιά, κύτταξα εδώ κι εκεί, πλησίασα καλά χαμηλά. Είδα κάτι ανθρώπους να σέρνουν τσ' αίγες των, σαν να' τανε ειρήνη, δηλαδή.

**Κίνηση μες στ' αεροδρόμιο. Τίποτα
το πολύ ασυνήθιστο δηλαδή ή
απροσδόκητο. Κάτι συρματοπλέγ-
ματα στ' ανατολικά. Αυτό
χρειαζότανε ν' αντιληφθώ. Γύρισα,
έδωσα αναφορά. Θυμάμαι μάλιστα
σε μια πλάκα τους έκαμα κάτι
σχέδια, τι είδα, τι είναι. Και το βρά-
δυ, άμα σκοτείνιασε, δεν θυμάμαι
καλά την ώρα, έγινε κάθοδος.
Δώδεκα προς δεκατρείς του μηνός.
Εγινε ένα πλησίασμα εκεί, αλλά
τόρα υπήρχε ένα πράμα απροσδό-
κητο. Αναρίθμητοι στρατιώτες
κινούντανε μες στ' αεροδρόμιο.
Βομβαρδισμός γινότανε από τη
ΡΑΦ. Πυρσοί στον ουρανό,
φωτισμός εδώ, προβολείς από
κάτω, φωνές, κακό, σήματα,
τουφεκιάς. Αυτό να κρατά, να
πούμε, ώρες ατελείωτες, ένα
πράμα, αδύνατο να μπούμε μέσα.**

Αδύνατο να γίνει δηλαδή το εγχείρημα. Περιμέναμε τι θα πει ο Μπερζέ* «Πίσω». «Πίσω». Πίσω.

Την άλλη μέρα, όλη μέρα προσμονή και πάλι κατέβασμα δεκατρεις προς δεκατέσσερις. Η υπόθεση ήταν να χτυπηθεί το αεροδρόμιο δώδεκα προς δεκατρεις, να συνδυαστεί μ' ένα βομβαρδισμό, που έκανε. Γνωστός είναι στο Ηράκλειο ο βομβαρδισμός. Σκοτώθηκε και η μαθήτριά μου η Ανωγειανάκη. Σκοτώθηκε τσι Τρεις Καμάρες. Τέλος πάντων, την επόμενη νύχτα, η κατάσταση ήταν τελείως αλλιώς. Ηρεμία, καμιά περίπολος απ' εκεί, ένας σκύλος να υλακτεί πέρα-δώθε, τίποτα περισσότερο. Έγινε μια τομή σε κάτι

---

* Γάλλος συμπολεμιστής των ανταρτών στην Κρήτη

συρματοπλέγματα, είσοδος. Όρθιοι μέσα, γιατί είχε και αποστάσεις, βέβαια, και ντογρού. Εσημειώθηκε ένα πολύ περίεργο, όπου μια περίπολος γερμανική ερχότανε αλλιώς, απ' τα δυτικά προς τ' ανατολικά, και «δεν πειράζει», όμως εκεί η δική τους φάλαγγα ελοξοδρόμησε και ερχόταν εδώ. «Δεν πειράζει». «Μα ήρθε κοντά». «Δεν πειράζει». Άρχισε να φωνάζει ένας Γερμανός αξιωματικός. «Δεν πειράζει». Επλησίασε, είχε κι ένα φανταράκι. Επήγε και το 'βαλε στη μούρη του Μπερζέ. «Δεν πειράζει».

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Ο Μπερζέ το έλεγε αυτό;

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Βέβαια!! «Δεν πειράζει!». Εθύμωσε ο Γερμανός αξιωματικός, φώναζε. «Δεν πειράζει!». Έφυγε προς τα δυτικά αυτός

και προς τα ανατολικά ο Μπερζέ
Και κείνη τη στιγμή κερδίστηκε η
μάχη, δηλαδή. Και μπορούσε να
την κερδίσει μόνο ο Μπερζέ,
νομίζω. Ο άνθρωπος, ο υπεράν-
θρωπος, ο οποίος δεν έχασε το
ρυθμό του, σε κάθε περίπτωση, δεν
τον έχασε. Έγινε διάλυση. Έχουν
γράψει αυτοί ένα κόσμο βιβλία για
το θέμα. Οι τρεις ήσαν ειδικευμένοι
για την τοποθέτηση των ναρκών, οι
άλλοι οφείλανε να τους φυλάνε ή να
τους υποβαστάζουν εν ανάγκη.
Γινόταν αυτή η δουλειά, στη
διάρκεια, δυο ώρες παρά τέταρτο.
Διάσπαρτα τα αεροπλάνα εδώ,
εκεί. Κάτι γιγαντιαία «Γιούγκερς»
που έπρεπε να ανέβουν αυτοί
απάνω να τοποθετήσουν το
πλαστικό, σε κατάλληλη θέση. Και
όπου εκείνα ήταν ρυθμισμένα να

Λειτουργηθούνε, άλλα μετά μιάμισι ώρα, άλλα μετά μια και τέταρτο, μια και δέκα λεφτά ή τριάντα λεφτά ή είκοσι λεφτά μόνο. Ήταν ένα είδος σαν αυτά τα σακκούλια που βάζομε τ' αλάτι, τέτοιο πιο συμπαγές, και που είχε, σαν κομπολόϊ περίπου είναι, ένα βραδύκαυστο, που έχει όμως διακοπές και τελειώνει σ' ένα μικρό μηχανισμό, που πρέπει να του αφαιρέσεις μια περόνη, το τοποθετείς και εκείνο θα λειτουργήσει στις ώρες του, δηλαδή, όπως είναι ρυθμισμένο. Όχι όλα την ίδια ώρα [...]

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Ο ρόλος ο δικός σου ποιος ήτανε σ' αυτήν την τοποθέτηση.

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Ο ρόλος ο δικός μου ήταν η φρούρηση του άλλου, που βγαίνει απάνω. Γιατί ένας πρέπει να κάτσει από κάτω και να τον

υποβαστάξει ή να τον φρουρήσει.
Τέλος πάντων, δεν πάει μόνος.
Λοιπόν, έγινε η έξοδος. Το πρωί
μας βρήκε στο μύλο του Σιγανού
εκεί στο λιμέρι μας, όπου δεν
ξαναπήγαμε στο λημέρι μας.
Αφήκαμε και κάτι κουβέρτες εκεί.

Η ανατίναξη συντελέστηκε στην
καθορισμένη της ώρα. Εμείς τη
χαρήκαμε απ' τα Δυο Αοράκια πιο
πλάι, έτσι πιο ανατολικά. Χαλούσε
η γης κι η Οικουμένη, φωτιζότανε η
γης και ο κόσμος και δεν τέλειωναν
οι εκρήξεις. Αυτοί κινούνταν ήδη
μέσα στις λάμπεις, οι Γερμανοί,
αλλά ήταν ένα πράμα γι' αυτούς
που ήταν ακαθόριστο πράμα. Τους
έπεσε έτσι ξαφνικό.

ΣΑΝΟΥΔΑΚΗΣ: Πόσα αεροπλάνα
είχατε παγιδεύσει τότες;

ΠΕΤΡΑΚΗΣ: Δεν νομίζω ότι εκρα-
γήκανε και όλα. Δεν νομίζω ότι

**μπορούμε να τ' αριθμήσομε.
Δεν νομίζω ότι μπορούσε να είναι
τριανταοχτώ που λένε οι εξημμένοι,
δεν νομίζω ότι είναι εικοσιοχτώ.
Νομίζω ότι είναι γύρω στα
δεκαοχτώ. Έτσι νομίζω. Πάντως
δεν είχαν και πολλά περισσότερα.
Δεν είχανε πλήθος. Δεν πρέπει να
σώθηκαν πολλά. Αυτά, τώρα, δεν
μετριοούνται, είναι και σκοτάδι, είναι
κι η ψυχολογία, δεν τα μετράς τα
πράγματα όπως μετράς τα δάχτυλα
του χεριού σου. Είναι μια άλλη
σελίδα της ζωής που δεν τη
συλλαμβάνομε, δεν περιγράφεται κι
εύκολα.**

**Αντ. Σανουδάκη,
Ιππότες του ονείρου.
Κωστή Πετράκη προς Αντ.
Σανουδάκη αφήγηση, εκδ. Κνωσός,
Αθήνα 1989**

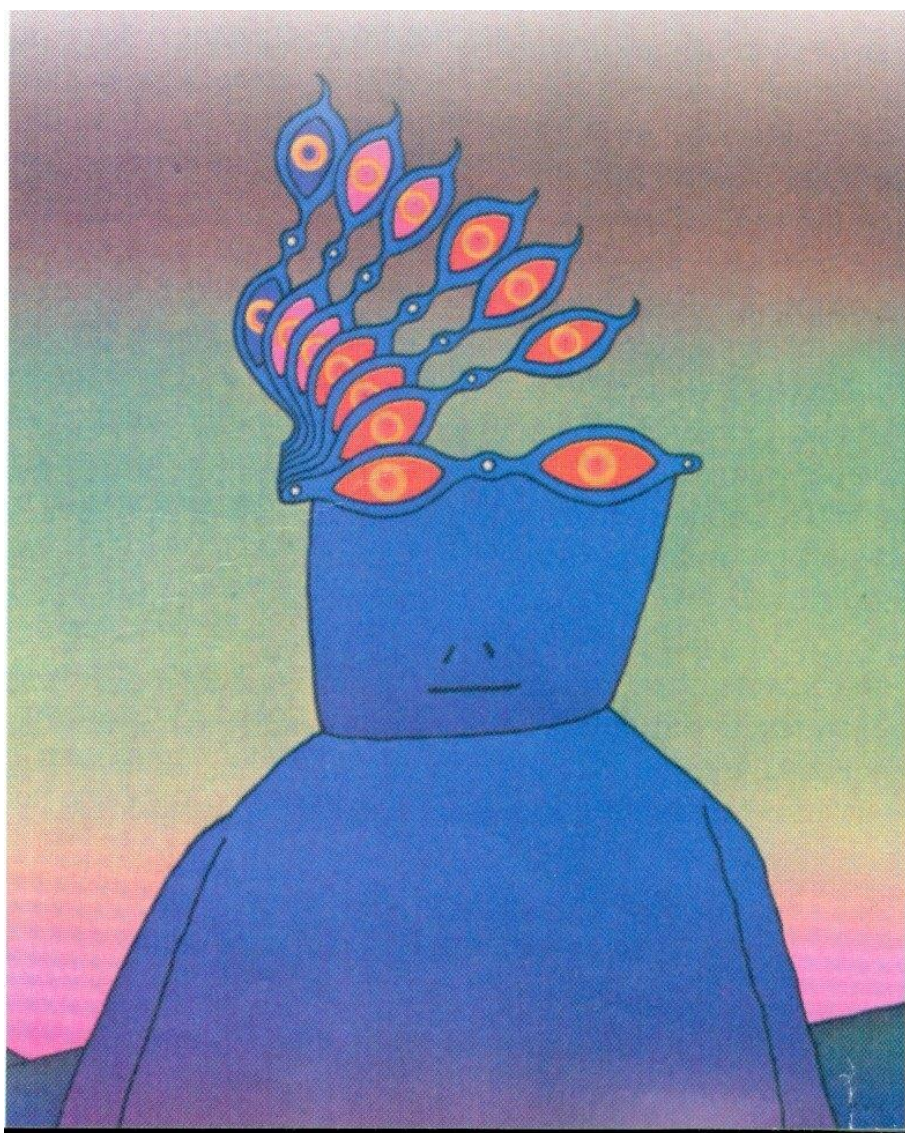
Έρευνα

- Χωριστείτε σε ομάδες 4-5 ατόμων. Να συγκεντρώσετε μαγνητοφωνημένες αφηγήσεις - μαρτυρίες, κυρίως ηλικιωμένων ατόμων για ένα πολύ σημαντικό γεγονός που αφορά τον τόπο τους, όπως π.χ. τον πόλεμο του '40, από ένα σεισμό κτλ. Προσπαθήστε επίσης να συγκεντρώσετε πρόσθετο υλικό (φωτογραφίες, σκίτσα, λογοτεχνικές περιγραφές, ιστορικές αναφορές, παραδόσεις) για το ίδιο γεγονός. Δοκιμάστε να δώσετε μια δική σας αφήγηση συνθέτοντας την εικόνα του γεγονότος με βάση τις μαρτυρίες, χωρίς φυσικά να υπάρχει απαίτηση για ακριβή ιστορική αναπαράσταση.

Αν κατορθώσετε να βρείτε την αναφορά του γεγονότος σε ένα επίσημο ιστορικό κείμενο, μπορείτε να συγκρίνετε την αναφορά αυτή με τις προσωπικές μαρτυρίες των ανθρώπων που μετείχαν στα γεγονότα ως προς:

- **το ύφος της αφήγησης (ουδέτερο, επίσημο, καθημερινό, ζωντανό κτλ.)**
- **το λόγο της αφήγησης (λεξιλόγιο, σύνταξη κτλ.)**
- **την οπτική γωνία του αφηγητή**
- **τη συναισθηματική φόρτιση του αφηγητή**
- **το ρηματικό πρόσωπο της αφήγησης**
- **την ύπαρξη ή την απουσία σχολίων.**

Από το υλικό που θα συγκεντρωθεί (μαρτυρίες, παραδόσεις, φωτογραφίες, δική σας αφήγηση και σύγκριση) μπορείτε να σχηματίσετε ένα λεύκωμα αφιερωμένο στο γεγονός με το οποίο ασχοληθήκατε.

Η οπτική γωνία στη λογοτεχνική αφήγηση

Ειδικά στην ανάλυση μιας λογοτεχνικής αφήγησης αναφερόμαστε συχνά στην οπτική γωνία του αφηγητή, δηλαδή στη σκοπιά/θέση από την οποία ο αφηγητής ή κάποιος ήρωας βλέπει (κυριολεκτικά ή μεταφορικά) τα δρώμενα. Φυσικά τη θέση αυτή την καθορίζει ο συγγραφέας, όπως εξάλλου καθορίζει και τον ίδιο τον αφηγητή, και επομένως, η οπτική γωνία στη λογοτεχνία αποτελεί βασικά μια αφηγηματική τεχνική.

Ο συγγραφέας πάντως επιλέγει συνήθως μία από τις εξής δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς:

α) αφήγηση με μηδενική εστίαση: πρόκειται για αφήγηση

χωρίς συγκεκριμένη οπτική γωνία από έναν παντογνώστη αφηγητή, β) αφήγηση με εσωτερική εστίαση: πρόκειται για αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου, με περιορισμένη κατά συνέπεια γνώση στα όριά του.

Στην πρώτη περίπτωση ο αφηγητής γνωρίζει τα πάντα για τα πρόσωπα της αφήγησης, ακόμα και τις πιο μύχιες σκέψεις τους. Θα λέγαμε λοιπόν ότι πρόκειται για έναν αφηγητή - Θεό που βλέπει τον κόσμο από παντού, όχι από ένα συγκεκριμένο σημείο, και επομένως η απόλυτη γνώση του ισοδυναμεί με έλλειψη συγκεκριμένης οπτικής γωνίας (εστίαση μηδέν). Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση έχουμε αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου (εσωτερική εστίαση), από έναν «αφηγητή -

άνθρωπο», που σε αντίθεση με τον «αφηγητή - Θεό» έχει γνώση περιορισμένη στις ανθρώπινες δυνατότητες.

Πρέπει να τονιστεί πάντως ότι πολύ συχνά ο συγγραφέας αξιοποιεί στο ίδιο έργο και τις δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς, μεταβάλλοντας την οπτική γωνία και τον αφηγητή σε διάφορα μέρη της αφήγησης, ανάλογα με το τι θέλει να μεταδώσει κάθε φορά στον αναγνώστη.

▶ Να διαβάσετε από το βιβλίο Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου τα κείμενα: α) Γ. Θεοτοκά Αργώ, σ. 347 - 353 β) Σ. Μυριβήλη Η Ζωή εν τάφω (Ζάβαλη μάικω) σ. 277 - 280. Προσπαθήστε να διακρίνετε: α) σε ποιο από αυτά ο αφηγητής συμμετέχει στα γεγονότα και σε ποιο δε συμμετέχει,

β) σε ποιο έχουμε αφήγηση με εσωτερική και σε ποιο αφήγηση με μηδενική εστίαση.

Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας, παραπέμποντας σε συγκεκριμένα σημεία των κειμένων.

6. Αφηγηματικοί τρόποι

Είδαμε ότι ο συγγραφέας/αφηγητής επιλέγει, ανάλογα με την οπτική του γωνία, τα γεγονότα που θα αποτελέσουν το υλικό της αφήγησής του. Το υλικό αυτό μπορεί να το παρουσιάζει με δυο αφηγηματικούς τρόπους*: την αφήγηση και το διάλογο. Στην αφήγηση διηγείται ο ίδιος τα γεγονότα και μεταδίδει με πλάγιο

---

* βλ. σχετικά ενότητα Ο Λόγος (β' τόμος), σελ. 136-140.

τρόπο τα λεγόμενα των ηρώων του· στο διάλογο δίνει το λόγο στους ήρωές του, δείχνοντας έτσι τα γεγονότα να συμβαίνουν, όπως εξάλλου κάνει και ο θεατρικός συγγραφέας. Η εναλλαγή και ο συνδυασμός αυτών των δύο αφηγηματικών τρόπων δίνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της κάθε αφήγησης.

7. Αφηγηματικός χρόνος

α) Ο χρόνος του πομπού, του δέκτη, των γεγονότων

● Βασικό στοιχείο της αφήγησης είναι ο χρόνος. Με βάση το δεδομένο ότι η αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας, στην οποία ο πομπός είναι το πρόσωπο που αφηγείται (ομιλητής ή συγγραφέας),

μπορούμε να διακρίνουμε τους εξής χρόνους: το χρόνο του πομπού (δηλαδή την εποχή κατά την οποία ζει ο πομπός, και ειδικότερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία στέλνει το μήνυμά του), το χρόνο του δέκτη (δηλαδή την εποχή κατά την οποία ζει ο δέκτης, και ιδιαίτερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία δέχεται το μήνυμα) και το χρόνο των γεγονότων (την εποχή /χρονική στιγμή κατά την οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα της αφήγησης). Για παράδειγμα· θεωρείται ότι στα ομηρικά έπη ο χρόνος του πομπού είναι ο 8ος αι. π.Χ., και ο χρόνος των γεγονότων ο 12ος αι. π.Χ., ο χρόνος του δέκτη βέβαια μπορεί να είναι οποιαδήποτε εποχή.

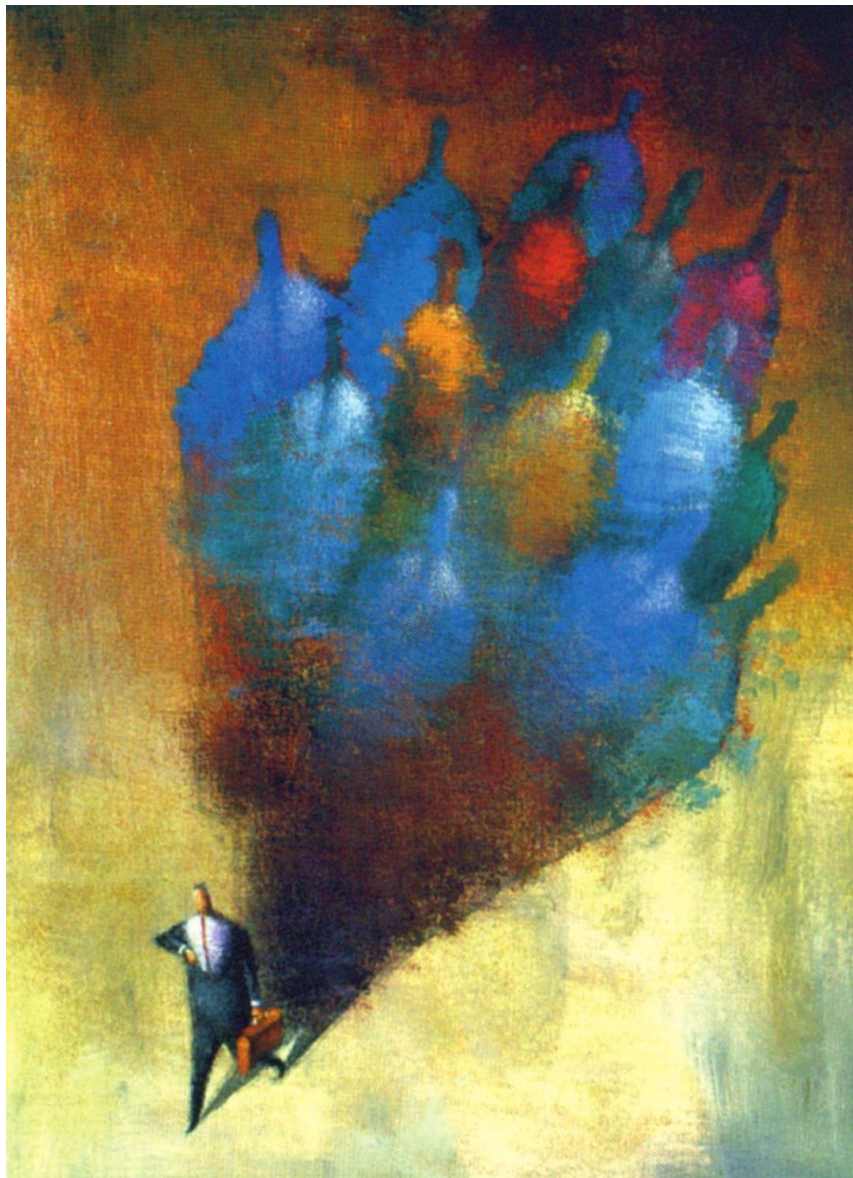
■ Συζητήστε για τη σχέση ανάμεσα στο χρόνο του πομπού και στο χρόνο του δέκτη στην περίπτωση α) της προφορικής αφήγησης και β) της γραπτής αφήγησης.

Σε ποια περίπτωση ταυτίζονται οι δύο χρόνοι και σε ποιαν απέχουν μεταξύ τους; Τεκμηριώστε την άποψή σας με συγκεκριμένα παραδείγματα.

● Σε μια αφήγηση πραγματικών γεγονότων ο χρόνος του πομπού είναι πάντοτε μεταγενέστερος από το χρόνο των γεγονότων, δηλαδή πρώτα συμβαίνουν τα γεγονότα και μετά κάποιος τα αφηγείται.

Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μπορεί να εκτείνεται σε λίγες στιγμές/ώρες/μέρες, σε μια ολόκληρη ζωή ή ακόμη και σε αιώνες.

- Σε ποια από τις παραπάνω περιπτώσεις θα κατατάσσατε την αναμετάδοση ενός ποδοσφαιρικού αγώνα, την προφορική αφήγηση των αναμνήσεων κάποιου προσώπου, τη γραφή ενός ημερολογίου, μιας αυτοβιογραφίας, ενός ιστορικού έργου;

● Σε μια αφήγηση πλαστών γεγονότων ο χρόνος του πομπού μπορεί να είναι και προγενέστερος από το χρόνο των γεγονότων, δηλαδή ο πομπός να αφηγείται τα γεγονότα που θα συμβούν στο μέλλον. Μπορείτε να αναφέρετε κάποια παραδείγματα από αφηγήσεις αυτού του είδους;

β) Ο χρόνος της ιστορίας και ο χρόνος της αφήγησης

■ Εκτός από τους χρόνους που είδαμε προηγουμένως, και οι οποίοι μπορούν να θεωρηθούν εξωτερικοί/εξωκειμενικοί σε σχέση με την αφήγηση, πρέπει να αναφερθούμε και σε δύο εσωτερικούς/εσωκειμενικούς χρόνους, το χρόνο της ιστορίας και το χρόνο της αφήγησης.

Χρόνο της ιστορίας ονομάζουμε το χρόνο μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία (story) της αφήγησης. Με το χρόνο αυτό εννοούμε τη φυσική διαδοχή των γεγονότων. Ο χρόνος της ιστορίας παρουσιάζεται στην αφήγηση με διάφορους τρόπους και έτσι προκύπτει ο χρόνος της αφήγησης. Ο χρόνος της αφήγησης γενικά δε συμπίπτει με το χρόνο της ιστορίας. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στην αφήγηση συνήθως με διαφορετική χρονική σειρά, διάρκεια και συχνότητα απ' ό,τι διαδραματίζονται στην ιστορία. Αν συγκρίνουμε το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας ως προς τη χρονική σειρά, παρατηρούμε ότι, ενώ τα γεγονότα διαδέχονται το ένα το άλλο σε μια

χρονική ακολουθία, ο αφηγητής συχνά παραβιάζει τη χρονική σειρά, και προκύπτουν έτσι οι λεγόμενες αναχρονίες. Δηλαδή, άλλοτε κάνει αναδρομικές αφηγήσεις (flash back), που αναφέρονται σε γεγονότα προγενέστερα από το σημείο της ιστορίας στο οποίο βρισκόμαστε σε μια δεδομένη στιγμή (βλ. σ. 40 Ανδρέα Καρκαβίτσα, Ναυάγια) και άλλοτε κάνει πρόδρομες αφηγήσεις, που αφηγούνται /ανακαλούν εκ των προτέρων γεγονότα τα οποία θα διαδραματιστούν αργότερα (π.χ. «Και τότε ξαφνικά παρουσιάστηκε μπροστά του ο άνθρωπος που τρία χρόνια αργότερα θα τον τραυμάτιζε θανάσιμα με το αυτοκίνητό του σε μια φοβερή μετωπική σύγκρουση»).

**Συγκρίνοντας το χρόνο της αφή-
γησης με το χρόνο της ιστορίας, ως
προς τη διάρκεια, μπορούμε να
διακρίνουμε βασικά τις εξής
περιπτώσεις:**

α) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μικρότερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ.<χ.ιστ.), όταν ο αφηγητής συμπυκνώνει το χρόνο και παρουσιάζει συνοπτικά, ακόμα και σε μια φράση, ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι επιταχύνεται ο ρυθμός της αφήγησης (βλ. σ. 69-72)

β) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μεγαλύτερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ.>χ.ιστ.), όταν ο αφηγητής απλώνει/παρατείνει το χρόνο και παρουσιάζει αναλυτικά, ορισμένες φορές μάλιστα σε πολλές σελίδες, ένα γεγονός που διαρκεί ελάχιστες στιγμές. Με αυτό τον τρόπο επιβραδύνεται ο ρυθμός της αφήγησης (βλ. σ. 54 το κείμενο του Μ. Προυστ). Εννοείται ότι με τη συμπύκνωση και το άπλωμα του χρόνου εξαρτάται από την ιεράρχηση των γεγονότων και

επομένως από το σκοπό της αφήγησης. Ο συμπύκνωση του χρόνου, ενώ εστιάζει την προσοχή του αναγνώστη σε αυτά που θεωρεί περισσότερο σημαντικά με την παράταση της χρονικής διάρκειας.

γ) Ο χρόνος της αφήγησης έχει την ίδια διάρκεια με το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ. = χ.ιστ.), οπότε έχουμε τη λεγόμενη «σκηνή», που συχνά είναι διαλογική (βλ. σ. 42).

Τέλος, παρατηρούμε ότι ο χρόνος της αφήγησης μπορεί να διαφέρει από τον πραγματικό χρόνο και ως προς τη συχνότητα, π.χ. υπάρχει η περίπτωση ένα γεγονός που συνέβη μια φορά να παρουσιάζεται στην αφήγηση περισσότερες από μία φορές. Στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε πανομοιότυπη επανάληψη· παρουσιάζεται επανειλημμένα το

ίδιο γεγονός, αφηγημένο όμως κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο, ύφος, προοπτική (βλ. για παράδειγμα τα παρακάτω αποσπάσματα από το Βαρδιάνο στα Σπόρκα του Α. Παπαδιαμάντη σ. 248).

▶ Διαβάστε το διήγημα του Καρκαβίτσα «Ναυάγια». Προσπαθήστε να εξηγήσετε τη λειτουργία:

- α) της αναδρομικής αφήγησης,
- β) της «σκηνής» και
- γ) της συνοπτικής αφήγησης.

ΝΑΥΑΓΙΑ

συνοπτική αφήγηση

Μόλις αράξαμε στη Στένη, ο καπετάν Ξυρίχης πήρε τη βάρκα κι έτρεξε στο τηλεγραφείο. Δυο ημέρες τώρα δεν ήβρεσκε ησυχία.

ανδρομική αφήγηση

Τριάντα μίλια έξω από το Μπουγάζι αντάμωσε τον «Αρχάγγελο», το μπάρκο του, που ήταν μέσα, κυβερνή της και γραμματικός τα δυο του αδέρφια. Δεν πρόφτασαν να καλοχαιρετηθούν, να ειπούν για τα φορτία και το ναύλο τους, και τους χώρισε ο χιονιάς. Κατόρθωσε τέλος να ορθοπλωρίση το δικό μας και ολάκερο ημερονύχτι θαλασσοδαρθήκαμε στ' ανοιχτά.

Μα όταν μπήκε στο Βόσπορο, ρώτησε όλους τους βαρκάρηδες, τους πιλότους, ακόμη τους κουμπάρους και τις κουμπάρες· αλλά τίποτε δεν έμαθε για τον «Αρχάγγελο». Τι να έγινε; Φυλάχτηκε πουθενά; Πρόφτασε να ορθοπλωρίση και κείνος ή έπεσε απάνω στους βράχους; Κι αν τσακίστηκε στο μπάρκο, σώθηκαν τουλάχιστον τ' αδέρφια του; Όλο τέτοια συλλογίζεται κι έχει συγνεφωμένο το μέτωπο, τρέμουλο έχει στην καρδιά.

Όταν έφτασε στο τηλεγραφείο, ξέχασε μια στιγμή τον πόνο του εμπρός στον πόνο των αλλοιών. Κάτω στην αυλή, απάνω στις σαρακωμένες σκάλες και παραπάνω στ' ασάρωτα πατώματα κόσμος σαν αυτός ανήσυχος· γυναίκες, άντρες, παιδιά πρόσμεναν να

μάθουν από το σύρμα την τύχη των δικών τους. Και κείνο σώριαζε με την ταρναριστή φωνή του ακατάπαυτα θλίψη. Ονόμαζε πνιγμούς, μετρούσε θανάτους, έλεγε ναυάγια, περιουσίας, χαμούς, συνέπαιρνε χαρές κι ελπίδες σαν δρόλαπας. Και κάθε λίγο απάνω στα πατώματα, στις σκάλες κάτω και παρακάτω στην αυλή, θρήνοι ακούονταν, κορμιά έπεφταν λιπόθυμα, φωτιά κυλούσε το δάκρυ.

σκηνή

Ο καπετάν Ξυρίχης δεν μπορούσε να υποφέρει περισσότερο το βάσανο. Βιαζότανε να μάθη και τη δική του μοίρα. Έσπρωξε τον κόσμο ζερβόδεξα, ανέβηκε δυο-δυο τα σκαλιά, έφθασε με κόπο στη θυρίδα και ρώτησε με ολότρεμη φωνή:

- Για τον «Αρχάγγελο»... το μπάρκο
... μην ακούσατε τίποτα;
- Τίποτα· του απαντά ξερά ο
τηλεγραφητής.
- Τίποτα! πώς είναι δυνατόν;
ξαναρωτάει.
- «Αρχάγγελο» το λεν· έχει φιγούρα
δέλφινά... έχει στο μεσανό κατάρτι
κόφα. Σπετσιώτικο χτίσιμο.
Και κολλάει περίεργα τα μάτια στου
υπαλλήλου το πρόσωπο, αυτιάζε-
ται τους κρότους που βγάζει
ξερούς, συγκρατητούς σαν δοντο-
χτύπημα κρυωμένου η μηχανή. Τα
σωθικά του λαχταρούν, φεύγουν τα
σανίδια από τα πόδια του· έτοιμος
να λιποθυμήσει. Μα δεν την παραι-
τά τη θέση του. Τέλος, σηκώνει
εκείνος τα μάτια, τον καλοκοιτάζει
και λέει με φωνή αδιάφορη:
- Ναι... «Αρχάγγελος». Χάθηκε στο
τάδε μέρος της Ρούμελης- κόπηκε

στα δυο. Η πρύμη του ρίχτηκε στους βράχους με δυο παιδιά με σα... Τα παιδιά είναι ζωντανά.

Ζωντανά! αναστηλώνεται ο καπετάνιος στα πόδια του.

- Τα ονόματα; λέει με φωνή σαν χάδι- δεν μπορούμε τάχα να μάθουμε τα ονόματα;;

- Πέτρος και Γιάννης.

Δόξα σοι ο Θεός! Πέτρος και Γιάννης είναι τ' αδέρφια του. Ζωντανά λοιπόν και τα δυο.

Ζωντανά εκείνα, θρύμματα το ολοκαίνουργο σκαφίδι! Πάλι δόξα σοι ο Θεός! Φτιάχνουν άλλο μεγαλύτερο κι ομορφότερο. Φιλεύει ανοιχτόκαρδος πέντε πούρα τον υπάλληλο- δίνει ένα μετζίτι κέρασμα στον υπηρέτη- παρηγορεί γλυκομίλητος τα θλιμμένα πρόσωπα:

- Δεν είχε τίποτα· όλοι καλά είναι-

όλα καλά!

- Ποιας ηλικίας τάχα να είναι τα παιδιά; ρωτάει πάλι.

Ο υπάλληλος σκουντουφλιάζει: Μα τον παρασκότισε! Γύρω ακούονται φωνές ανυπόμονες- σπρώχνει ο ένας τον άλλον θέλουν να τον βγάλουν από τη θυρίδα. Έμαθε πως ζουν τ' αδέρφια του- δεν του φτάνει; Είναι κι άλλοι που λαχταρούν για τους δικούς των. Ας μάθουν και κείνοι κατιτί! Μα εκείνος δεν αφήνει τη θέση του.

- Ποιας ηλικίας τάχα; Ξαναρωτά.

- Δέκα - δώδεκα χρονών.

Πάλι απελπισία. Τα αδέρφια του δεν είναι τόσο μικρά. Είναι από εικοσιπέντε κι απάνω. Σκουντούφλης, κατεβαίνει τις σκάλες, βγαίνει από την αυλή, παίρνει το βαποράκι

και φτάνει στα Θεραπεία. Αποκεί μ'έν' άλογο φτάνει στον Αϊ - Γιώργη, παίρνει την ακρογιαλιά. Τα μάτια του ομπρίζουν. Ο ήλιος παιγνιδίζει ακόμη σε ζαφειρένιο ουρανό. Η θάλασσα λίμνη απλώνεται ως τα ουρανοθέμελα. Η γη ανθοσπαρμένη μοσχοβολά. Μα η ακρογιαλιά μοιάζει με νεκροταφείο. Κάθε βράχος και νεκροκρέβατο. Καράβια κομματιασμένα, βαρκούλες μισοσπασμένες, σχοινιά, κατάρτια, φιγούρες, πανιά, εικονίσματα, παδέλες, πιάτα, λιβανιστήρια, πυξίδες, χρυσόξυλα. Και μαζί χέρια, πόδια, κορμιά δίχως κεφάλια, κεφάλια δίχως κορμιά, άδεια καύκαλα, τρίχες χωμένες στις σκισμάδες, μυαλά στουπιασμένα στην πέτρα.

Ένα τρεχαντηράκι ομορφοφκιασμένο, άγγελος πρόβαινε με πανιά

και ξάρτια, λες κι αρμένιζε ανάερα. Και όμως ήταν καρφωμένο στο βράχο, σφιλιασμένο τόσο καλά στην πέτρα, που ουδέ νερό, ουδ' άνεμος μπορούσε να περάση. Κι ένα σκυλί, στην πρύμη δεμένο, γύριζε μάτια φωτιές, δάγκωνε την αλυσίδα του και το νερό κοιτάζοντας αλίχταγε κι αλίχταγε, σαν να το έβριζε που χάλασε τ' ομορφοκάραβο.

Έκαμε ακόμη μερικά βήματα ο καπετάν Ξυρίχης και έξαφνα βρέθηκε μπρος στο μπάρκο του. Έπρεπε να είναι δικό του ξύλο, για να το γνωρίση. Ούτε κατάρτια, ούτε πανιά, ούτε σκαφίδι απόμενε πλια.

Μονάχα η πρύμη του, και κείνη ξεσκλισμένη, κρατιότανε σε δυο χάλαρα. Και γύρωθ' της πικρή νεκροπομπή άλλα ξύλα σκορπισμένα, κουπιά και άρμενα, άλλες

**ποδόσταμα και σωτρόπια και
σταύρωσες. Κι ακόμη γύρωθ' της
άλλη πικρότερη συνοδιά!**

**Βλέπει το ναύκληρο νεκρό στο
πλάγι- βλέπει τους ναύτες πέρα -
δώθε σκορπισμένους, άλλους
κολλιτσίδα επάνω στα κοτρόνια,
άλλους μισοσκεπασμένους με τον
άμμο, άλλους παιχνίδι του νερού,
δαρμός και φτύμα του. Κι απάνω
στα τουμπανιασμένα κουφάρια, στα
πρόσωπα τα χασκογέλαστα, τα
όρνια καλοκαθισμένα βύθιζαν το
ράμφος στη νεκρή σάρκα και στον
κρότο του πέταξαν κρίζοντας, σα
να διαμαρτύρονταν που τα ενόχλη-
σε στο πλούσιο φαγοπότι. Αρχίζει
τόρα φριχτότερο του καπετάνιου
το βάσανο. Εκείνα τα κουφάρια
δείχνουν πως κοντά βρίσκονται και
τα δικά του. Θέλη να δράμη, να
ψάξη ολούθε, μα δεν τολμά. Κάτι**

μέσα τον κρατεί, τα πόδια του
καρφώνει στ' αχνάρια τους. Τέλος
πάει και ψαχουλεύει, βρίσκει
ασούσουμα και τ' αδέρφια του. Το
ένα κείται με το κεφάλι
συψαλιασμένο, το άλλο έχει και τα
δυο πόδια κομμένα στα γόνατα. Αν
δεν του το 'λέγε η ψυχή, βέβαια δε
θα τα γνώριζαν τα μάτια του,
ούτε και το μπάρκο. Αλλά του το
είπε και τα καλογνώρισε. Και τότε
τα μάτια του στέρεψαν· ούτε
δάκρυα βγάζουν, ούτε σπαραρούν.
Τη θάλασσα μόνο κοιτάζουν
πεισσωμένα. Άξαφνα ο γρόθος
σηκώνεται και πέφτει με ορμή, που
λες τρόμαξε και πισωπάτησε κείνη
φοβισμένη.

Έπειτα σκύφτει και γλυκοφιλεί τ'
αδέρφια του. Χαϊδεύει τους τα
χτυπημένα κορμιά ανάλαφρα, σα
να φοβάται μην τα ξυπνήση· κάτι

τους ψιθυρίζει μυστικά στ' αυτί, θες παρηγοριά, θες μακρινήν υπόσχεση.

Έπειτα με το λάζο αρχίζει και σκάφτει τον τάφο τους. Παιδεύτηκε κάπου μια ώρα στον άμμο. Τον άνοιξε καλά· απίθωσε πρώτα τ' αδέρφια, έπειτα το ναύκληρο, κατόπιν τους ναύτες, κύλησε απάνω πέτρες και χάλαρα. Έπειτα έπιασε πάλι τη στράτα του κι έφτασε στα Θεραπεία. Βρίσκει το βαπόρι, έφτασε πάλι στο μπάρκο του.

- Έτοιμα; ρωτά το γραμματικό.-

Έτοιμα.

- Βίρα άγκουρα!

Ο καπετάν Ξυρίχης, αμίλητος, έπιασε τη θέση του στο κάσαρο κι εξακολουθήσαμε το ταξίδι.

Ανδρ. Καρκαβίτσας, Λόγια της πλώρης, Κ.Ν.Λ. Β' Λυκείου, σ. 98-101

- Ανατρέξτε στα διαβάσματά σας και θυμηθείτε μια περίπτωση αφηγηματικού κειμένου με κανονική χρονολογική σειρά και μια με πρόδρομη αφήγηση.
- Να συντάξετε το χρονικό μιας εκδήλωσης που έκανε η τάξη ή το σχολείο σας την περασμένη χρονιά (π.χ. μιας θεατρικής παράστασης, μιας έκθεσης ζωγραφικής/βιβλίου, μιας έρευνας κτλ.), παραθέτοντας

τα γεγονότα με συντομία και σύμφω να με την κανονική χρονολογική σειρά. Υποθέστε ότι πρόκειται να παρουσιάσετε το χρονικό στην τοπική αυτοδιοίκηση, για να πετύχετε την επιχορήγηση ανάλογης εκδήλωσης τη φετινή χρονιά.

● Επιλέξτε μία από τις παρακάτω οδηγίες, για να χρησιμοποιήσετε την τεχνική της αναδρομικής αφήγησης σε ένα αφήγημα για την εφημερίδα του σχολείου σας:

α) αρχίστε την αφήγησή σας περιγράφοντας την ψυχολογική κατάσταση (ανυπομονησία, απελπισία, ενθουσιασμό κτλ.) του πρωταγωνιστή ή κάποια πράξη του (μία κλοπή, μία πράξη αυτοθυσίας/ηρωισμού κτλ.).

Ύστερα με μία αναδρομική αφήγηση φωτίστε τα γεγονότα που τον οδήγησαν στη συγκεκριμένη ψυχολογική κατάσταση ή πράξη (βλ. Α. Καρκαβίτσα, Ναυάγια).

β) αρχίστε από ένα περιστατικό περιγράφοντας το τη στιγμή που συμβαίνει και ύστερα δώστε πληροφορίες για όσα προηγήθηκαν, π.χ. «Μπαμ. Έγινε σε μια στιγμή. Ένας άνθρωπος κατακρεουργείται από τις βαριές μεταλλικές ρόδες του τραμ. Ήταν ο κύριος Τάδε, μόλις είχε βγει από το σπίτι του και διέσχιζε το δρόμο. Οι περαστικοί κραύγαζαν τρομοκρατημένοι». (U. Eco, Η σημειολογία στην καθημερινή ζωή, εκδ. Μαλλιάρης - Παιδεία, 1983, σ. 49).

γ) αφηγηθείτε με την κανονική χρονο λογική σειρά κάποια γεγονότα και έπειτα με αφορμή ένα ερέθισμα

οπτικό (κάποια φωτογραφία), ένα ακουστικό (κάποιο τραγούδι) κτλ. μεταφερθείτε συνειρμικά στο παρελθόν (βλ. π.χ. παρακάτω το κείμενο του Μ. Προυστ).

... Από πολλά κιόλας χρόνια, δεν επιζούσε πια τίποτε για μένα απ' το Κομπραί, παρά μόνο η σκηνή και το δράμα της ώρας που έπρεπε να πλαγιάσω, όταν, μια χειμωνιάτικη μέρα, μόλις γύρισα στο σπίτι, η μητέρα μου, βλέποντας πως κρύωνα, πρότεινε να μου δώσει, μ' όλο που δεν το συνήθιζα, λίγο τσάι. Στην αρχή αρνήθηκα κι ύστερα, δεν ξέρω γιατί, άλλαξα γνώμη. Έστειλε να φέρουν έν' απ' αυτά τα κοντόχοντρα γλυκά που ονομάζονται μικρές μαντλέν και φαίνονται σα να 'χουν χυθεί στην αυλακωτή φόρμα μιας αχιβάδας. Και σε λίγο, μηχανικά,

εξουθενωμένος απ' την πληχτική μέρα και την προοπτική ενός θλιβερού αύριο, έφερνα στα χείλια μου μια κουταλιά τσάι όπου είχα αφήσει να μαλακώσει ένα κομμάτι μαντλέν. Αλλά τη στιγμή που η γουλιά, ανακατεμένη με τα ψίχουλα του γλυκού, άγγιξε τον ουρανίσκο μου, σκίρτησα, προσέχοντας κάτι καταπληκτικό που συνέβαινε μέσα μου. Μια γλυκεία απόλαυση με είχε κυριεύσει, απομονωμένη, χωρίς να ξέρω την αιτία της. Μου είχε ξαφνικά κάνει τις περιπέτειες της ζωής αδιάφορες, ακίνδυνες τις καταστροφές της, ανύπαρκτη τη συντομία της, με τον ίδιο τρόπο που επενεργεί ο έρωτας, πλημμυρίζοντάς με με μια πολύτιμη ουσία: ή μάλλον η ουσία αυτή δεν ήταν μέσα μου, ήμουν εγώ. Είχα πάψει να νιώθω τον εαυτό μου

μέτριο, τυχαίο, θνητό. Από πού μπορούσε να μου έρχεται αυτή η έντονη χαρά; Αισθανόμουν πως ήταν συνυφασμένη με τη γεύση του τσαγιού και του γλυκού, αλλά και πως την ξεπερνούσε απεριόριστα, πως δεν μπορούσε να είναι της ίδιας φύσης. Από πού ερχόταν; Τι σήμαινε; Πού θα την συλλάβω; [...]

Και ξαφνικά παρουσιάστηκε η ανάμνηση. Αυτή η γεύση ήταν η γεύση του μικρού κομματιού της μαντλέν που την Κυριακή το πρωί στο Κομπραί (τη μέρα εκείνη δεν έβγαινα πριν απ' την ώρα της λειτουργίας) μου πρόσφερε η θεία μου η Αεονί, όταν πήγαινα να της πως καλημέρα στο δωμάτιό της, αφού πρώτα το βουτούσε στο τσάι ή στο φλαμούρι της.

Η όψη της μικρής μαντλέν δε μου 'χε θυμίσει τίποτα πριν να τη

γευτώ· ίσως γιατί, έχοντας δει συχνά από τότε μικρές μαντλέν, χωρίς όμως να τις δοκιμάσω, πάνω στα ράφια των ζαχαροπλασθειών, η εικόνα τους είχε εγκαταλείψει εκείνες τις μέρες του Κομπραί για να δεθεί μ' άλλες πιο πρόσφατες· ίσως γιατί, απ' αυτές τις αναμνήσεις τις εγκαταλειμμένες τόσον καιρό έξω απ' τη μνήμη, δεν επιζούσε τίποτα, όλα είχαν διαλυθεί· οι μορφές - κι αυτή ακόμα του μικρού κοχυλιού της ζαχαροπλαστικής, τόσο στρουμπουλά αισθησιακού κάτω απ' τις αυστηρές κι ευλαβικές πτυχές του - είχαν διαλυθεί ή, κοιμισμένες, είχαν χάσει τη δύναμη της επέκτασης, που θα τους επέτρεπε να ξαναδεθούν με τη συνείδηση. Όταν όμως από ένα μακρινό παρελθόν τίποτα δεν επιζεί, αφού πεθάνουν

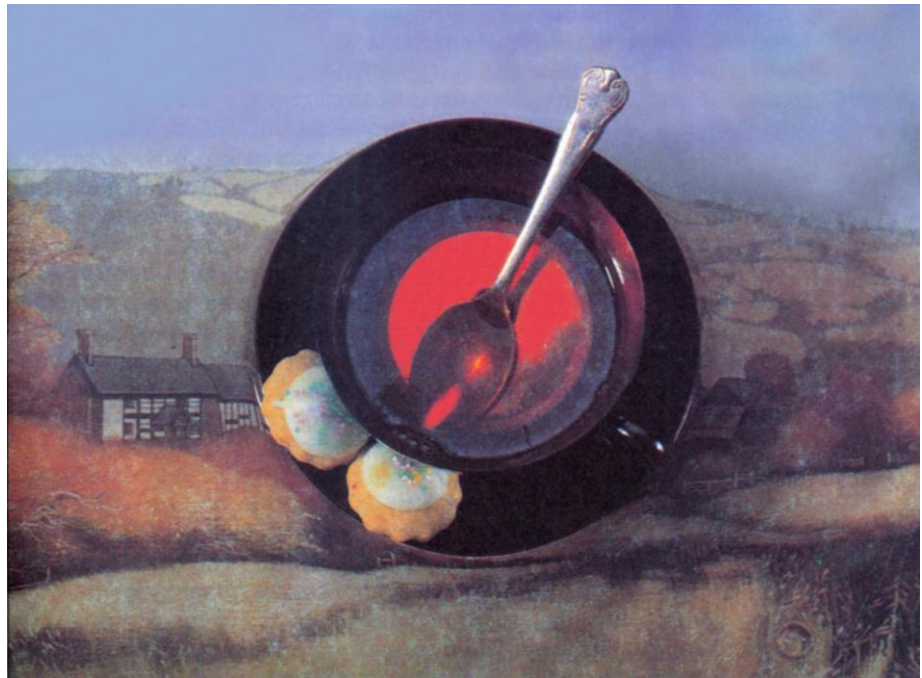
οι άνθρωποι, αφού καταστραφούν τα άψυχα, μόνες, πιο φθαρτές, αλλά πιο μακρόβιες, πιο άυλες, πιο επίμονες, πιο πιστές, η όσφρηση και η γεύση ζουν για καιρό ακόμα, σα τις ψυχές, για να θυμούνται, να περιμένουν, να ελπίζουν, πάνω σ' όλα αυτά τα ερείπια, να βαστούν χωρίς να λυγίζουν, πάνω στη μικρή σχεδόν άυλη σταγόνα τους, το τεράστιο οικοδόμημα της ανάμνησης.

Και μόλις αναγνώρισα τη γεύση του κομματιού της μαντλέν, βουτηγμένο στο φλαμούρι, που μου 'δίνε η θεία μου (μ' όλο που δεν ήξερα ακόμα τότε και μπόρεσα πολύ αργότερα ν' ανακαλύψω γιατί η ανάμνηση αυτή μ' έκανε τόσο ευτυχισμένο), αμέσως, το παλιό γκρίζο σπίτι πάνω στο δρόμο, όπου βρισκόταν το δωμάτιό της,

ήρθε σα σκηνικό θεάτρου να στηθεί μπροστά στο εξοχικό σπιτάκι που 'βλέπε στον κήπο και το 'χαν χτίσει για τους γονείς μου στο πίσω του μέρος (αυτή την ξεκομμένη επιφάνεια, τη μόνη που είχα ξαναδεί ως τότε)· και, μαζί με το σπίτι, την πόλη, απ' το πρωί ως το βράδυ και μ' οποιοδήποτε καιρό, την Πλατεία όπου μ' έστελναν πριν απ' το γεύμα, τους δρόμους όπου πήγαινα να κάνω θελήματα, τα εξοχικά δρομάκια που παίρναμε όταν ο καιρός ήταν καλός. Και σαν το παιχνίδι που διασκεδάζει τους Ιάπωνες, όταν μουσκεύουν σ' ένα μπωλ πορσελάνης γεμάτο νερό μικρά κομμάτια χαρτί, αξεχώριστα ως τότε, μα που μόλις βραχούν, τεντώνονται, στρίβουν, χρωματίζονται, διαφοροποιούνται, γίνονται λουλούδια, σπίτια, πρόσωπα

στέρα και που τ' αναγνωρίζεις,
έτσι και τώρα όλα τα λουλούδια του
κήπου μας και του πάρκου του
κυρίου Σουάν, και τα νούφαρα της
Βιβόν,

κι οι
καλοί
άνθρω-
ποι
του
χωριού
και τα

μικρά τους σπίτια, κι η εκκλησία κι
όλο το Κομπραί και τα περίχωρά
του, όλ' αυτά που παίρνουν μορφή
και υλική υπόσταση, βγήκαν, πόλη
και κήποι, απ' το φλυτζάνι μου με
το τσάι.

Μ. Προυστ, Αναζητώντας το χαμένο
χρόνο. (1) Από τη μεριά του Σουάν,
εκδ. Ηριδανός, μετ. Π. Ζάννας,

● Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα* (1, 2) από το διήγημα του Α. Παπαδιαμάντη «Βαρδιάνος στα Σπόρκα», όπου το ίδιο γεγονός παρουσιάζεται στην αφήγηση δύο φορές, κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο. Πρόκειται για το διορισμό της γριάς Σκεύως ως βαρδιάνου στα Σπόρκα, δηλαδή ως φύλακα στα πλοία που βρίσκονται σε καραντίνα, επειδή υπάρχει επιδημία χολέρας.

---

* Η παραπομπή στα συγκεκριμένα αποσπάσματα ως παράδειγμα επαναληπτικής αφήγησης βασίζεται στο σχετικό κεφάλαιο του βιβλίου της Γ. Φαρίνου - Μαλαματάρη Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη 1887-1910, εκδ. Κέδρος (1987)

Στη σκηνή αυτή ο υγειονόμος, ο επιστάτης του λοιμοκαθαρηρίου και ο λιμενάρχης εξαπατούνται από τη μεταμφίεσή της και τη διορίζουν βαρδιάνο.

Να συγκρίνετε τις δύο αφηγήσεις, έχοντας υπόψη ότι στο απόσπασμα (1) το περιστατικό παρουσιάζεται από τον αφηγητή, ενώ στο (2) ο αφηγητής δίνει το λόγο στη Σκεύω που αφηγείται το περιστατικό στο γιατρό.

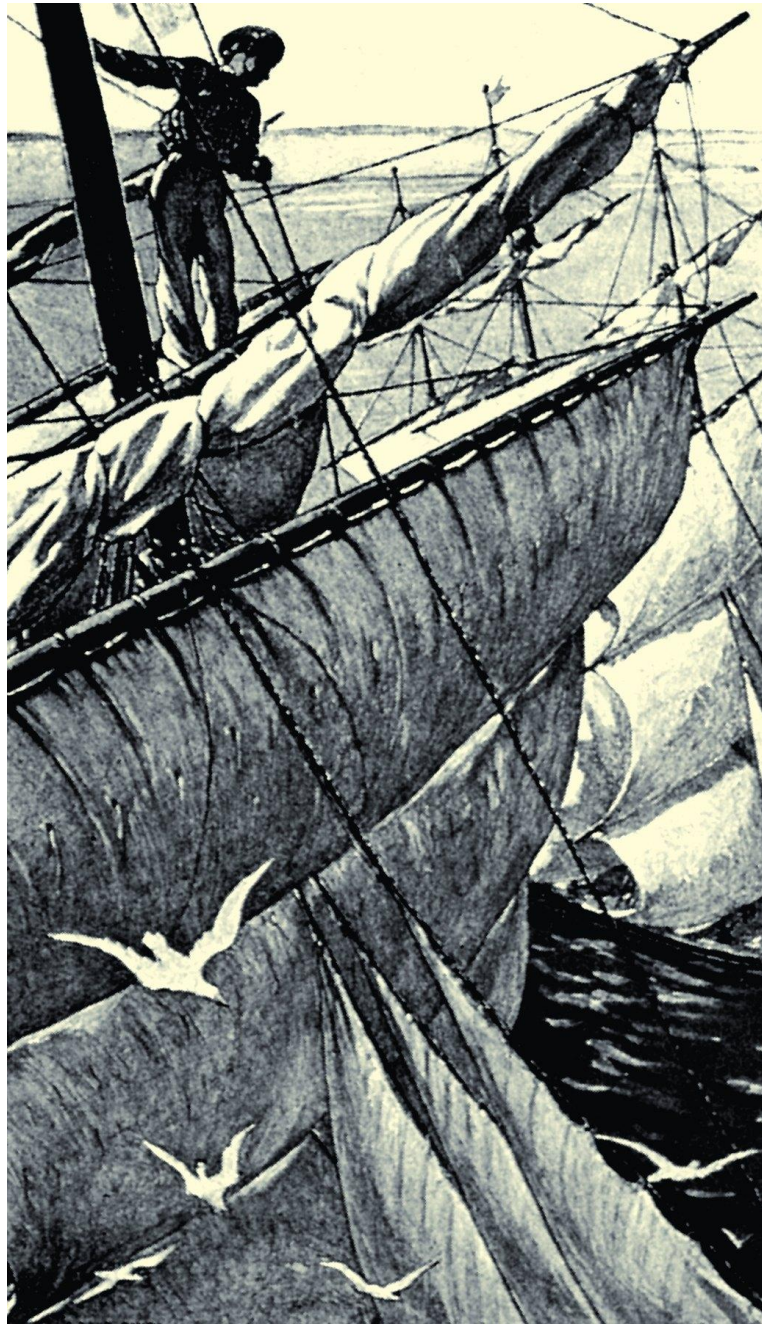
(1)

Την εσπέραν της αυτής ημέρας, ήτις ήτο η 17 Αυγούστου, βραχύσωμον γερόντιον παρουσιάσθη ενώπιον του κυρ-υγειονόμου, του επιστάτου του λοιμοκαθαρηρίου και του λιμενάρχου, οίτινες είχαν συνέλθει εις συμβούλιον εν τω λιμεναρχείω. Εις τον προθάλαμον

ευρίσκοντο πέντε ή εξ άλλοι γηραιοί, πρώην ναύται, οίτινες επερίμεναν να μάθωσιν αν έγινε δεκτή η προσφορά των. [...]... Το γερόντιον είχε ρυτίδας εις το πρόσωπον και ήτο σπανόν. Εφόρει πλατείαν βράκαν, γελέκον και τσάκαν από ξεθωριασμένον βελούδον. Εφαίνετο ως ζων αναχρονισμός μεταξύ των άλλων ναυτικών, οίτινες εφόρουσιν συνήθως τας καθημερινός στενά αμπαδίτικα. Εσηκώθη μετά διστακτικού βήματος και επλησίασεν εις την θύραν του εσωτερικού γραφείου. Ο μπαρμπα-Νίκας τον συνώδευεν εγγύς εκ των όπισθεν.

- Ποιος είναι αυτός πάλι; είπεν ο λιμενάρχης με δύσπιστον βλέμμα. Πρώτην φοράν τον βλέπω! Δεν μου φαίνεται για θαλασσινός.

- Α, εσύ είσαι, μπαρμπα-Σταμάτη
Γυρατσίνη! Ανέκραξεν ο
υγειονόμος, άμα ιδών το γερόντιον.
- Εγώ είμαι, κυρ-υγειονόμε, απήντη-
σε μετ' αποφάσεως το γερόντιον.

- Δεν μου τον είπες Σταμάτη Γυρατσίνη μπαρμπα-Νίκα, είπεν αποτεινόμενος προς τον υπάλληλόν του ο επιστάτης του λοιμοκαθαρηρίου. Κάπως αλλοιώς μου τον είπες.

- Ναι... ναι, Σταμάτης Γυρατσίνης ήθελα να πω, κύριε επιστάτη, είπε τραυλίζων ο μπαρμπα-Νίκας- δεν θυμούμουν το όνομα καλά.

Ο επιστάτης επαραξενεύθη.

- Τι συγγενής σου είναι αυτός, οπού δεν θυμάσαι το όνομά του; είπε μετά μικρού καγχασμού.

Ο μπαρμπα-Νίκας άρχισε να ξύη εν αμηχανία το κρανίον του. Είχε και όταν εσηκώθη είχε πίοι μόνον ένα ρούμι. Ήτο σχετικώς νηφάλιος.

Αίφνης το βλέμμα του έλαμψεν εκ νοημοσύνης. Έκυψε προς τον επιστάτην και του είπε.

- Τον λένε και Καρδαράκη... μα αυτό είναι παρατσούκλι και δεν το δέχεται ο ίδιος... το καθ' αυτό όνομα του είναι Σταμάτης Γυρατσίνης.

- Α! έκαμεν ο επιστάτης όστις επείσθη εντελώς.

Εν τω μεταξύ ο υγειονόμος απηύθυνεν εκ νέου τον λόγον προς τον μικρόσωμον γέροντα.

- Και τι γίνεσαι Γυρατσίνη; Γεράσαμε, μπαρμπα-Σταμάτη, γεράσαμε...

- Γεράσαμε, κύριε υγειονόμε, ετραύλισε το γερόντιον. [...]

... Μόνος ο λιμενάρχης, ο γηραιός πλωτάρχης του Β. Ναυτικού, εφάινετο έχων υποψία. Εκύτταζε δυσπίστως το γερόντιον, κι έλεγεν: Αυτός μοιάζει σαν γριά ζαρωμένη. Μετά τινας άλλας διατυπώσεις εδόθη το χαρτί του διορισμού εις τον Σταμάτην Γυρατσίνην,

ενεχειρίσθη αυτώ προκαταβολή εκ
δύο ταλλήρων, και ο νεωστή
διορισθείς βαρδιάνος διετάχθη να
είναι εις την θέσιν του εντός της
ημέρας της επαύριον. [...]

(2)

Η Σκεύω εξηκολούθησε. [...]

- Το βράδυ-βράδυ πήγα, και ήταν
εκεί ο υγειονόμος, κι ο επιστάτης κι
ο λιμενάρχης, οι τρεις τους,
κλεισμένοι μες στην μέσα κάμαρη...
Κι εμάς μας έβαλαν να καρτερούμε
στην όξου κάμαρη, για να νυχτώση
ακόμα, σαν να τους είχα ορμηνεμέ-
νους... Κι άλλοι πέντε' εξ γέροι που
καρτερούσαν εκεί, νάρθ' η αράδα
τους, να παρουσιαστούν στ'
αφεντικά, για να μπουν βαρδιάνοι,
μ' επήραν για ξένο, και μ' ερώτησαν
κι εγώ τους είπα, πως ήμουν από

τα Εικοσιτέσσερα Χωριά. Ύστερα ένας-ένας παρουσιάστηκαν και επήραν το χαρτί τους κι εμβήκαν βαρδιάνοι. Στα υστερινά ήρθεν η αράδα μου να παρουσιαστώ κι εγώ.

- Ε! και τότε;

- Εγώ εμβήκα μέσα τρέμοντας, και λίγο έλειψε να μου φανή ο ουρανός σφοντύλι... Και πιάστηκα από την πόρτα, για να μην πέσω. Κι' όσο να μβω μέσ' απ' την πόρτα, παρακάλεσα την Παναγιά και μούδωσε θάρρος. ..Κι' ο υγειονόμος άμα με είδε...;

-Α!

- ... μου λέει, σαν να τον είχα ορμηνεμένον: «Εσύ είσαι ο Σταμάτης ο Γυρατσίνης;... Τι γίνεσαι, Σταμάτη...; Γηράσαμε, Σταμάτη, γηράσαμε...». Κι εγώ τότε, χωρίς να το συλλογισθώ: «Μάλιστα, λέω, εγώ είμαι ο

Σταμάτης ο Γυρατσίνης. .. Τι κάνεις, κυρ-υγειονόμε; είσαι καλά;...»[...]

Ο ιατρός ανεπήδησεν από του στελέχους εφ' ου εκάθητο, διότι σφοδρός γέλωσ ανετίναξεν όλον το σώμα του, και ησθάνετο την ανάγκην να καγχάση εν ανέσει.

- Ω! ντιάλοε! Ω ντιάλοε... τώρα καταλαβαίνω... σ' επήρε για τον πετάμενο... Κι' εσύ σαν σου ήρτε, σα μπούφος, έτοιμο όνομα, το εντέχτης, και επαρατήτηκες από το άλλο;

- Ναι. [...]

- Ω ντιάολο! το στραβούλιακα... Κι εσύ είπες μέσα σου, τι τέλω να γγυρεύω άλλο όνομα, αφού μου ντίνει αυτό ο υγειονόμος; Έτσι;

- Ναι. [...]

- Ε! και ύστερα... ντεν ηύρες καμμία ντυσκολία, και οι άλλοι, έκοντας

κολαούζο τον υγειονόμο, σ' επαραντέχτηκαν για Σταμάτη Γυρατσίνη και σε ντιώρισαν βαρντιάνο...

- Ο επιστάτης κάτι υποπτεύθηκε, απήντησεν η Σκεύω.

- Α!

- Εγύρισε και είπε του Νίκα: «Μα εσύ αυτόν που τον εσύστησες τον έλεγες Καρδαράκη, τώρα πώς βρίσκεσαι Γυρατσίνης;».

- Α, κι ο Νίκας τι του είπε;

- Ο Νίκας τα εχρειάστηκε... λίγο έλειψε να τα χάση.

- Κι ύστερα πώς μπόρεσε και τα μπάλωσε;

- Τον εφώτισε ο Θεός και του είπε, του επιστάτη: «Τον λένε και Καρδαράκη, μα αυτό είναι το παρατσούκλι, και του κακοφαίνεται... το καθ' αυτό όνομά του είναι Γυρατσίνης».

**Ο κ. Βουνδ εκάγχασε θορυβωδέ-
στερον παρά ποτέ.**

**- Μπράφο! Μπράφο! χοχ! πραίχτιγ!
Φερμάχτ!**

**Ήναψε το τσιμπούκι του,
εισέπνευ σε πεντάκις ή εξάκις,
πλαταγίζω τα χείλη και επανέλαβε.**

- Κι ο επιστάτης εγελάστη μ' αυτό;
- Γελάστηκε.
- Ύστερα, σούντωκαν το καρτί σου, κι ήρτες;...
- Μου τόδωκαν...; Μονάχα ο λιμενάρχης είχε ακόμα κάποια υποψία, κι' έλεε: «Αυτός φαίνεται σα γριά ζαρωμένη!». [...]

Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, Άπαντα,
Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων,
Αθήνα, χ.χ-, τομ. Β',
σ. 448-449, 460-462

Λεξιλόγιο σχετικό με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση που ακολουθούν

- ▶ 1) Να συγκεντρώσετε ονομαστικά σύνολα που αναφέρονται σε έναν άνθρωπο μεγάλης ηλικίας, όπως π.χ. πρεσβύτες, θαλερός γέρος. Ποια από αυτά είναι φορτισμένα με θετικό ή αρνητικό σχόλιο;
- 2) Σχημάτισε φράσεις με τις παρακάτω λέξεις που χαρακτηρίζουν έναν υγιή γέροντα: θαλερός, ακμαίος, ευσταλής, λεβεντόγερος, καλοστεκούμενος.
- 3) Με ποια ρήματα ή ρηματικές εκφράσεις ένας γέροντας θα αναφερόταν στην ηλικία του; π.χ. γέρασα, με πήραν τα χρόνια.

● 4) Είναι νέος/α: Με ποια συνώνυμα ουσιαστικά ή εκφράσεις μπορεί να αντικατασταθεί η πρόταση;

▶ 5) Προσέξτε τον παρακάτω πίνακα και συνδυάστε τα ρήματα με τα κατάλληλα ονομαστικά σύνολα (υποκείμενα) και με τα κατάλληλα προθετικά σύνολα, για να σχηματίσετε φράσεις.

Ρήματα	Ονοματικά σύνολα	Προθετικά σύνολα
<p> πρόκειται ενδέχεται προβλέπεται επίκειται προμηνύεται πλησιάζει/ζυγώνει του μέλλεται προεξοφλείται επικρέματα ήγγικεν βρίσκεται </p>	<p> ανασχηματισμός της κυβέρνησης να υποφέρει τα πάνδαινα να ξεσπάσει πόλεμος θύελλα η καταστροφή η αποτυχία του η ώρα </p>	<p> στο χείλος της καταστροφής στα πρόθυρα της διάλυσης στις παραμονές του πολέμου </p>

● 6) α) Σχημάτισε ονοματικά σύνολα προσθέτοντας στα ουσιαστικά μέλλον και παρελθόν τα κατάλληλα επίθετα ή επιθετικές μετοχές π.χ. αβέβαιο μέλλον, δοξασμένο παρελθόν.
β) Συγκέντρωσε ρήματα για να σχηματίσεις ρηματικά σύνολα με τα ουσιαστικά μέλλον και παρελθόν ως αντικείμενα π.χ. οραματίζομαι το μέλλον, αναπολώ το παρελθόν. Σχημάτισε με ορισμένα από αυτά φράσεις.

▶ 7) Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω υπογραμμισμένες φράσεις με άλλες ισοδύναμες:

- Για να αναθεωρήσουμε την ιστορία, πρέπει να προηγηθεί η ανασκόπηση του παρελθόντος.

- Είναι προσηλωμένος στη μελέτη των ιστορικών κειμένων τον ελκύει η αναδίφηση της ιστορίας.
- Κατανοώ το ενδιαφέρον σου να εξιχνιάσεις το μυστήριο, αλλά θα σε συμβούλευα να μην ανακινείς λησμονημένες υποθέσεις.

▶ 8) Με επιρρήματα ή επιρρηματικές εκφράσεις που αναφέρονται στο μέλλον συμπλήρωσε τη φράση: Θα συμβεί, π.χ. Θα συμβεί σύντομα, θα συμβεί στο προσεχές μέλλον.

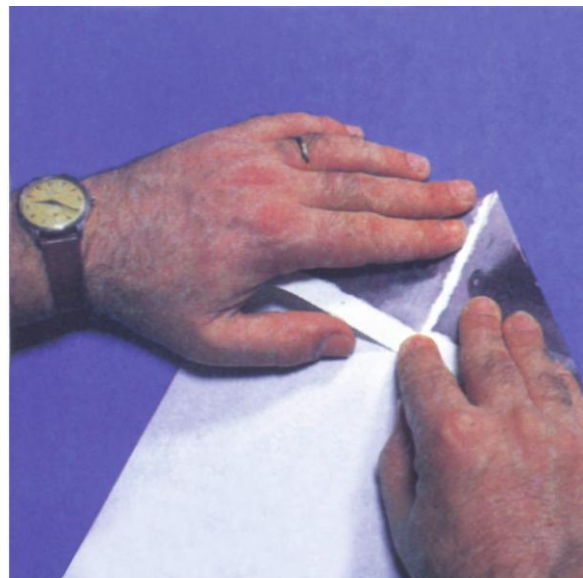
Θέματα για συζήτηση ή έκφραση / έκθεση

Γηρατειά και νεότητα
Χθες - Σήμερα - Αύριο
Αφηγήσεις για το παρελθόν και το μέλλον

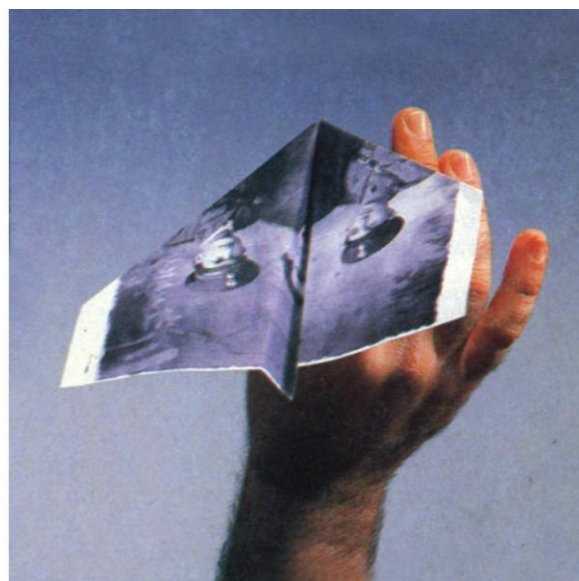

1) Πώς αντιμετωπίζετε τους ηλικιωμένους; Νομίζετε ότι μπορείτε να ωφεληθείτε από την επικοινωνία σας μ' αυτούς;

● 2) Ποια εικόνα της ζωής και της συμπεριφοράς των ηλικιωμένων προβάλλουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης; Να αναφέρετε σχετικά παραδείγματα.

3) Σε ορισμένες κοινωνίες τα ηλικιωμένα άτομα κατείχαν μια εξέχουσα θέση και απολάμβαναν ιδιαίτερες τιμές, π.χ. η γερουσία στη Σπάρτη, οι δημογέροντες των κοινοτήτων στην εποχή της τουρκοκρατίας κτλ. Θυμηθείτε και τις παροιμίες «Αν δεν έχεις γέρο, δώσ' κι αγόρασε» και «Πάρε του γέροντος βουλή, του παιδεμένου γνώση». Ποια θέση κατέχουν οι ηλικιωμένοι στην κοινωνία σήμερα; Αν δέχεστε ότι η θέση τους έχει υποβιβαστεί, προσπαθήστε να δώσετε μια εξήγηση στο γεγονός αυτό.

4) Θα έπρεπε οι νέοι να σέβονται τους ηλικιωμένους μόνο και μόνο επειδή είναι μεγαλύτεροι; Τι σημαίνει «σεβασμός» προς ένα ηλικιωμένο άτομο; Διαβάστε σχετικά και το παρακάτω κείμενο:

... Ο σεβασμός είναι άγραφος νόμος, μια τάξη αναγκαία για την ισορροπία της ζωής, εξασφαλίζει την ομαλή διαδοχή, οργανώνει εσωτερικά τον καινούριο κι ορμητικό φορέα της. Δεν είναι όμως προνόμιο, επιταγή δίχως αντίκρισμα. Η υπεροχή δεν μπορεί να σταθεί σαν κάτι δεδομένο. Πρέπει να έχει τα πειστήρια της πάντοτε έτοιμα, ακόμα κι αν δεν της τα ζητήσει ποτέ κανένας. Διαφορετικά, γίνεται αυθαιρεσία, πρόληψη, ταμπού, ωμό δίκαιο του συμπτωματικά και πρόσκαιρα ισχυρότερου.

Ήταν ένας καιρός, πραγματικά, όπου ο σεβασμός αξιωνόταν με το έτσι θέλω, από εκείνον που τύχαινε να έχει ένα χρονικό και μόνο προβάδισμα. Ο κόσμος γνώρισε πρεσβύτερους ανάξιους, που απαιτούσαν το σεβασμό μόνο και μόνο γιατί έτσι τους συνέφερε και γιατί είχαν την εξουσία να τον επιβάλουν. Ο καιρός αυτός, ας το πάρουμε απόφαση, έχει περάσει [...]

... Μέσα στα μάτια εμάς των παλαιότερων, που χαμηλώνονταν μπροστά στον οποιονδήποτε πρεσβύτερο με συστολή, έβλεπες την ωραία νεανική σεμνότητα, αλλά έβλεπες συχνά και τη θολή υποκρισία, και τη μωρία. Έβλεπες την παθητική συμμόρφωση με μια σύμβαση. Πολλές φορές τη φοβισμένη υποταγή σε μίαν επικρεμάμενη

φοβέρα. Δεν σεβόμασταν πάντα όλους εκείνους που τους δείχναμε σεβασμό. Και συχνά «σεβόμασταν» εκείνους που θα έπρεπε ν' αγαπάμε, να εκτιμούμε ή και να θαυμάζουμε, επειδή μας έπεισαν, επειδή δείχτηκαν άξιοι της αγάπης μας ή του θαυμασμού μας. [...]

**A. Τερζάκη,
Τα παιδιά με τα κλωνάρια**

● 5) Δύο ηλικιωμένα άτομα συζητούν. Ο ένας αφηγείται στον άλλο μια ιστορία που δείχνει έλλειψη σεβασμού προς τους ηλικιωμένους. Υποδυθείτε τους ρόλους.

6) Αρχίζει κανείς να γερνά, όταν οι άλλοι του φέρονται σαν να είναι γέρος. Συζητήστε την άποψη αυτή.

7) «Τι θα γίνει με τον παππού και τη γιαγιά;».

Υπάρχει περίπτωση:

- να συγκατοικήσουν με την υπόλοιπη οικογένεια
- να ζήσουν μόνοι τους, σε ένα δικό τους σπίτι
- να καταφύγουν σε έναν οίκο ευγηρίας.

Υποθέστε ότι συγκαλείται οικογενειακό συμβούλιο στο σπίτι. Τα μέλη της οικογένειας (γονείς, παιδιά, παππούς/γιαγιά) συζητούν τις παραπάνω δυνατότητες.

Υποδυθείτε τους ρόλους.

Αφηγηθείτε ύστερα τη συζήτηση σε ένα γράμμα που απευθύνεται σε κάποιο φίλο, είτε από την πλευρά/οπτική γωνία ενός παιδιού είτε από την πλευρά/οπτική γωνία του παππού/της γιαγιάς είτε από την πλευρά των γονέων σας.

● 8) Προσπαθήστε να δώσετε την «εικόνα» του παππού ή της γιαγιάς σας μέσα από την αφήγηση δύο τριών περιστατικών της ζωής τους.

● 9) Σε μια συνέντευξη που θα πάρετε από τη γιαγιά, τον παππού ή κάποιο άλλο ηλικιωμένο άτομο, ζητήστε να σας περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζαν οι νέοι στην εποχή τους, και ύστερα να σας αφηγηθούν ένα συγκεκριμένο περιστατικό (π.χ. από μια εκδρομή, από τον πρώτο τους χορό κτλ.). Μαγνητοφωνήστε τη συνέντευξη ή κρατήστε σημειώσεις.

- Περιγράψτε κι εσείς, γραπτά, τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζουν οι νέοι σήμερα και αφηγηθείτε ένα αντίστοιχο περιστατικό.

- Παρουσιάστε το υλικό που συγκεντρώσατε στην τάξη και

προσπαθήστε να καταλήξετε σε ορισμένα συμπεράσματα για τον τρόπο με τον οποίο διασκεδάζαν οι νέοι άλλοτε και τώρα.

- Ποιες αλλαγές νομίζετε ότι θα επέλθουν στο μέλλον σχετικά με τον τρόπο που διασκεδάζουν οι νέοι;

● 10) Ο άνθρωπος δύσκολα αποδέχεται τα γηρατειά, γιατί, όπως λέει και ο Μίμνερμος, «το γήρας είναι άχαρο και άσχημο, ένα βαρύ φορτίο που κάνει τον άνθρωπο αγνώριστο και μισητό στους άλλους». Η βαθιά επιθυμία του ανθρώπου να παραμείνει νέος φαίνεται από το παράδειγμα του Φάουστ που πουλάει την ψυχή του στο Διάβολο, για να κερδίσει τη νιότη («Φάουστ» του Γκαίτε).

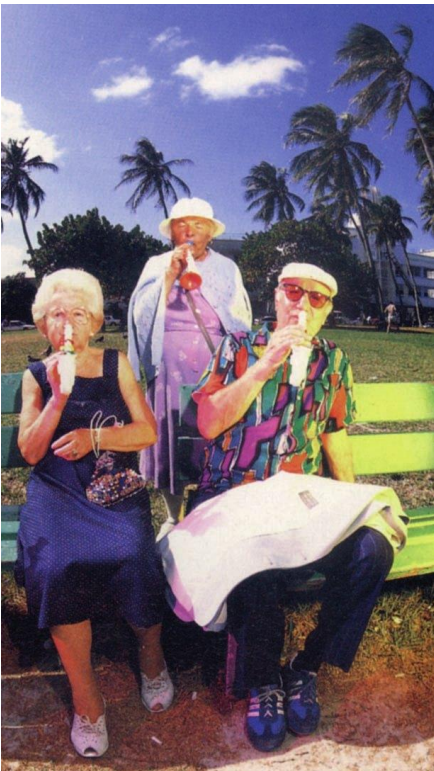
Ο άνθρωπος αγωνίζεται με τη βοήθεια της επιστήμης για έναν κόσμο χωρίς γηρατεία. Όμως τι είδους κόσμος μπορεί να είναι αυτός; Ο Άλντους Χάξλεϊ π.χ. οραματίστηκε έναν τέτοιο κόσμο και τον παρουσίασε στο βιβλίο του «Θαυμαστός Καινούριος Κόσμος». Πρόκειται για έναν κόσμο μηχανοποιημένο, όπου οι άνθρωποι νίκησαν τα γηρατεία, αλλά έχασαν το συναίσθημα. Δοκιμάστε να γράψετε κι εσείς μια αφήγηση για έναν κόσμο χωρίς γηρατεία.

11) Ωστόσο υπάρχουν ηλικιωμένοι που διατηρούν τη ζωτικότητα και τη «νεανικότητά» τους. Θυμηθείτε π.χ. τη Μις Μαρπλ (της Α. Κρίστι), τη Λωξάντρα (της Μ. Ιορδανίδου), το Ζορμπά (του Ν. Καζαντζάκη),

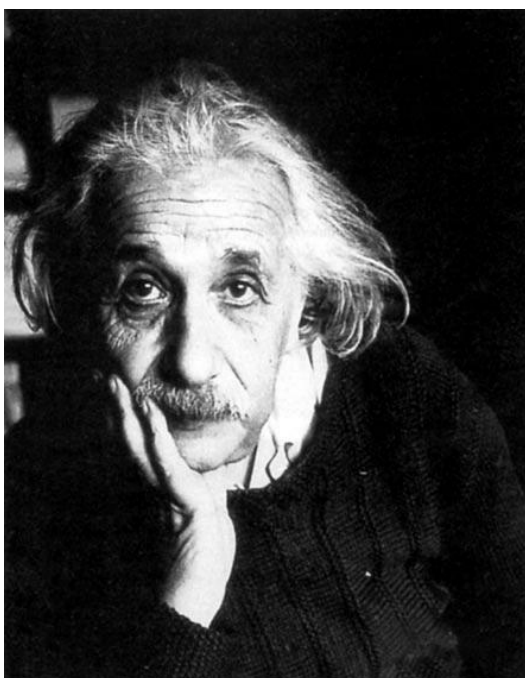
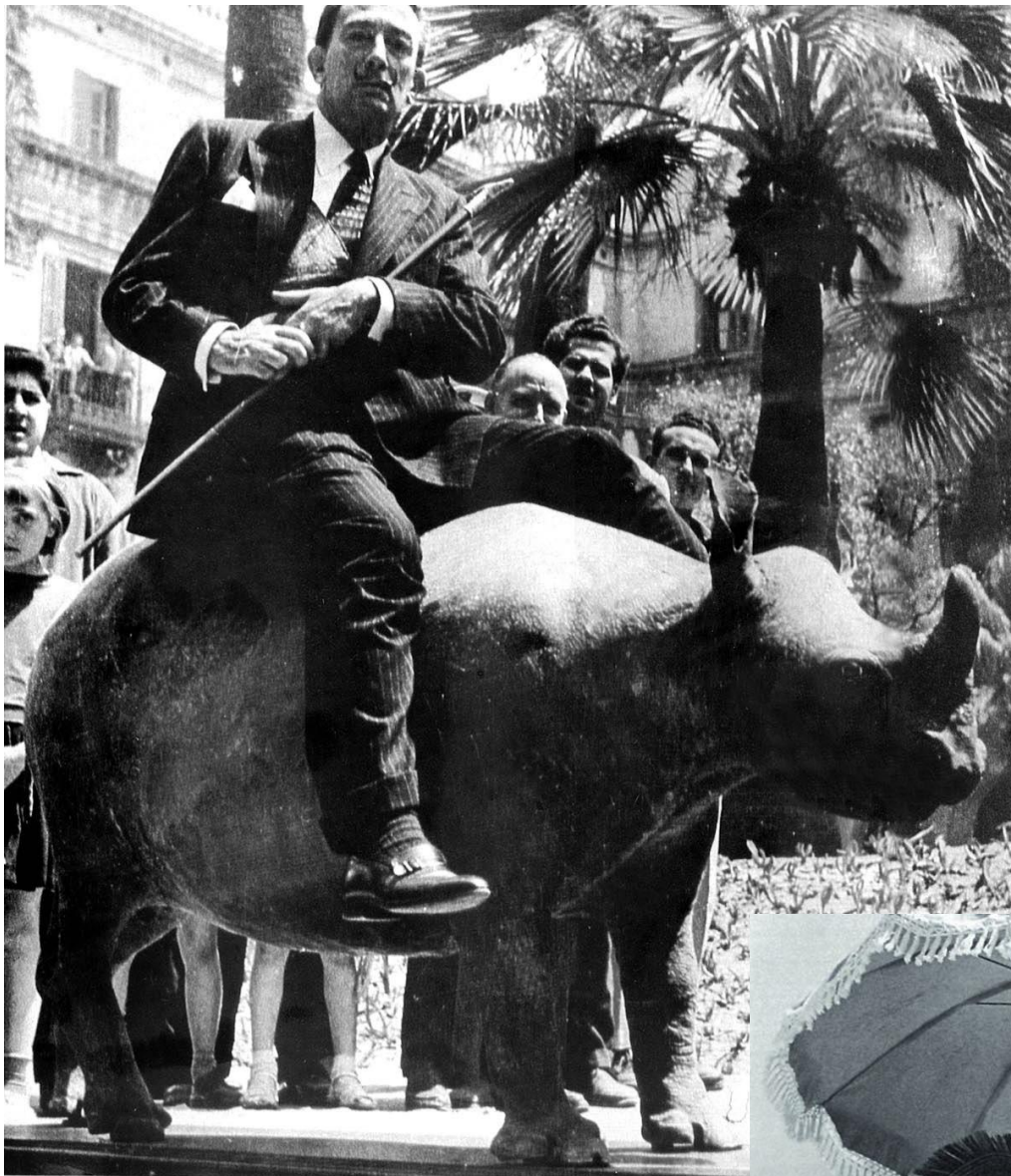
την ίδια τη Μ. Ιορδανίδα, την Ε. Αλεξίου, τον Πικάσο, τον Τσάρλι Τσάπλιν κτλ. Ποιες αντιστάσεις μπορούν να προβάλλουν οι ίδιοι οι ηλικιωμένοι απέναντι στα γηραδιά, και με ποιους τρόπους μπορεί να τους βοηθήσει η οικογένεια και ο κοινωνικός περίγυρος; Τι μέτρα μπορεί να πάρει η πολιτεία, για να έχουν οι ηλικιωμένοι μια ζωή «γεμάτη» και ενδιαφέρουσα;

● 12) «Αν η αφήγηση είναι ένας τρόπος για να ζωντανέψει το χαμένο για πάντα παρελθόν, τότε οι ιστορίες του παππού και της γιαγιάς δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια αντίσταση στο πέρασμα του χρόνου». Συζητήστε την άποψη αυτή.

- 13) Σήμερα έχει επικρατήσει η μορφή της πυρηνικής (συζυγικής ή μικρής) οικογένειας, η οποία αποτελείται από τους γονείς και όσα παιδιά είναι ακόμη ανήλικα ή και ανύπαντρα και ζουν μαζί με τους γονείς. Άλλοτε η πιο συνηθισμένη μορφή οικογένειας ήταν η πατριαρχική· αυτή αποτελούνταν από ένα πλατύτερο κύκλο προσώπων ή συζυγικών οικογενειών που κατάγονταν από ένα κοινό γενάρχη και ζούσαν μαζί.

Απευθυνθείτε στους γονείς σας και σε πρόσωπα της τρίτης ηλικίας που ανήκουν στο οικογενειακό ή φιλικό σας περιβάλλον και ρωτήστε τους: Ποια μορφή είχε η δική τους οικογένεια; Ποιοι συμβίωναν στο ίδιο σπίτι; Ήταν ευχαριστημένοι από τη συμβίωση; της οικογένειας και Ποιος θεωρούνταν αρχηγός ποιος ήταν ο ρόλος που έπαιζαν τα άλλα μέλη της; Συγκεντρώστε, αν μπορείτε, χαρακτηριστικές φωτογραφίες που να δείχνουν τη σύνθεση της οικογένειας σε κάθε περίπτωση.

■ Ποιοι λόγοι συνετέλεσαν, ώστε να αλλάξει η σύνθεση της οικογένειας;

■ Πώς φαντάζεστε την οικογένεια στο μέλλον;

14) Πώς εύχεστε να είναι ο κόσμος του μέλλοντος; Υποθέστε ότι ζείτε σε έναν τέτοιο κόσμο και περιγράφετε τα γεγονότα μιας ημέρας στο ημερολόγιο σας.

● 15) Ο Όργουελ στο βιβλίο του «1984» οραματίστηκε έναν κόσμο εφιαλτικό κάτω από την κυριαρχία ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα:

... Είτε συνέχιζε είτε σταματούσε να γράφει το ημερολόγιο δεν είχε σημασία. Η Αστυνομία Σκέψης θα τον έπιανε έτσι κι αλλιώς. Είχε διαπράξει - θα το είχε διαπράξει ακόμα κι αν δεν είχε πιάσει την πένα στα χέρια του - το βασικό έγκλημα που περιείχε όλα τ' άλλα μέσα του. Έγκλημα της Σκέψης

το έλεγαν. Το Έγκλημα της Σκέψης δεν ήταν κάτι που μπορούσε να κρύψει κανείς για πάντα. Μπορούσες να ξεγελάσεις με επιτυχία για λίγο ακόμα και για χρόνια, αλλά αργά ή γρήγορα, θα σ' έπιαναν [...]

Το τι συνέβαινε στον αόρατο λαβύρινθο όπου οδηγούσαν οι αεροσωλήνες, δεν το ήξερε με λεπτομέρειες, αλλά το ήξερε σε γενικές γραμμές. Μόλις μαζεύονταν και γίνονταν η αντιπαραβολή όλων των διορθώσεων που ήταν απαραίτητες για κάθε αριθμό τεύχους των Τάιμς, αυτή η έκδοση ξανατυπωνόταν, η αρχική καταστρεφόταν και στη θέση της τοποθετούσαν στα αρχεία τη διορθωμένη. Αυτή η διαδικασία των συνεχών διορθώσεων δεν αφορούσε μόνο τις εφημερίδες αλλά και τα βιβλία, τα περιοδικά, τα φυλλάδια, τις

αφίσες, τα έντυπα, τις ταινίες, τις ηχητικές εγγραφές, τα κινούμενα σχέδια, τις φωτογραφίες. Αφορούσε κάθε είδος λογοτεχνίας ή εγγράφου που θα μπορούσε να έχει πολιτική ή ιδεολογική σημασία. Μέρα με τη μέρα και σχεδόν από λεπτό σε λεπτό το παρελθόν γινόταν παρόν. Έτσι κάθε προφητεία του Κόμματος μπορούσε να παρουσιαστεί σωστή με χειροπιαστές αποδείξεις. Δεν επιτρεπόταν να καταχωρηθεί καμιά πληροφορία, ή γνώμη που ερχόταν σε αντίθεση με τις ανάγκες της στιγμής. Όλη η ιστορία ήταν από δεύτερο χέρι, σβησμένη και ξαναγραμμένη τόσες φορές, όσες κρινόταν απαραίτητο. Από τη στιγμή που γινόταν η αλλαγή, σε καμία περίπτωση δεν μπορούσες

ν' αποδείξεις ότι έγινε οποιαδήποτε παραποίηση. [...]

-«Ήδη τώρα καταστρέφουμε τις συνήθειες της σκέψης που έχουν επιζήσει από την προ-Επαναστατική εποχή. Σπάσαμε τα δεσμά που ένωναν τους γονείς με τα παιδιά, τους άνδρες με τους άνδρες και τον άνδρα με τη γυναίκα. Κανένας δεν τολμά πια να εμπιστευτεί τη γυναίκα του, το παιδί του ή το φίλο του. [...] Τα παιδιά θα τα παίρνουνε απ' τη μητέρα τους μόλις γεννιούνται, όπως παίρνει κανείς τα αυγά από την κότα [...] Οι νευρολόγοι εργάζονται πάνω σ' αυτό τώρα. Δεν θα υπάρχει πίστη παρά μόνο για το Κόμμα, δε θα υπάρχει αγάπη παρά μόνο για τον Μεγάλο Αδερφό. Δε θα υπάρχει γέλιο, παρά μόνο το γέλιο του θριάμβου για κάποιο νικημένο εχθρό.

Δε θα υπάρχει τέχνη, λογοτεχνία, επιστήμη. Όταν θα είμαστε παντοδύναμοι, δε θα την έχουμε πια ανάγκη την επιστήμη. [...] Δε θα υπάρχει πια η περιέργεια ούτε η χαρά της ζωής. Δε θα υπάρχει άμιλλα. Πάντα όμως -αυτό μην το ξεχνάς Ουίνστον - πάντα θα υπάρχει η μέθη της δύναμης, που ολοένα θα μεγαλώνει διαρκώς και ολοένα θα οξύνεται περισσότερο. Πάντα, σε κάθε στιγμή, θα υπάρχει η αγαλλίαση της νίκης, η συγκίνηση να ποδοπατάς έναν ανήμπορο εχθρό. Αν θέλεις μιαν εικόνα του μέλλοντος, φαντάσου μια μπότα να πατάει το πρόσωπο ενός ανθρώπου - για πάντα....

**Τζορτζ Όργουελ, 1984,
εκδ. Κάκτος, μετ. Ν. Μπάρτη,
Αθήνα 1978, σ. 26, 47, 264**

- Υποθέστε ότι είστε ένας νέος που ζει στον εφιαλτικό αυτόν κόσμο και αφηγηθείτε στο ημερολόγιο σας το χρονικό μιας ημέρας.
- Ποια είναι η γνώμη σας για τα λεγόμενα «reality shows» (π.χ. Big brother, Φάρμα, Fame story κ.ά);.

16) Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα και συζητήστε τη σχέση των μυθιστορημάτων επιστημονικής φαντασίας:

- . με την επιστήμη
- . με τη λογοτεχνία

Όσοι διαβάζετε αφηγήσεις επιστημονικής φαντασίας προσπαθήστε να περιγράψετε:

- α) τα βασικά χαρακτηριστικά που παρουσιάζουν τα μυθιστορήματα αυτά, και
- β) τα κέρδη που αποκομίζετε από την ανάγνωση τους.

... Όπως και η ίδια η επιστήμη, η τέχνη επιστημονικής φαντασίας είναι καρπός της φαντασίας. Αν σήμερα η επιστήμη μοιάζει να ξεπερνάει τις πιο απίθανες προβλέψεις της επιστημονικής φαντασίας, τόσο η μια όσο και η άλλη θα εξακολουθήσουν να εμπλουτίζονται και να γονιμοποιούνται αμοιβαία. Στο σημερινό κόσμο, η παρουσία της επιστήμης είναι αισθητή σε κάθε πλευρά της καθημερινής ζωής, στην τέχνη, την εκπαίδευση και την κοινωνική οργάνωση. Το μεγάλο επίτευγμα της λογοτεχνίας επιστημονικής φαντασίας είναι ότι μας προετοίμασε να δεχτούμε αυτή την ισχυρή νέα επιρροή, μας προειδοποίησε για τους ενδεχόμενους κινδύνους και μας εξέθεσε τις τεράστιες δυνατότητες που προσφέρει.

Κυρίως όμως κατάστρεψε το φάντασμα της επιστήμης ως ανεξέλεγκτου Φραγκεστάιν υπενθυμίζοντάς μας ότι όλο το οικοδόμημα της επιστήμης στηρίζεται στην απεριόριστη δύναμη της ανθρώπινης φαντασίας...

Courrier, Ιανουάριος 1985

... Η λογοτεχνία επιστημονικής φαντασίας έχει τους δικούς της κανόνες. Καθώς ασχολείται με τα νέα σύνορα της επιστήμης, απεικονίζει τα τελευταία επιστημονικά επιτεύγματα και μερικές φορές προσφέρει και ιδέες που η επιστήμη μπορεί να εκμεταλλευτεί, γιατί ο ρόλος της λογοτεχνίας επιστημονικής φαντασίας δεν είναι μόνο να ψυχαγωγεί, αλλά και να

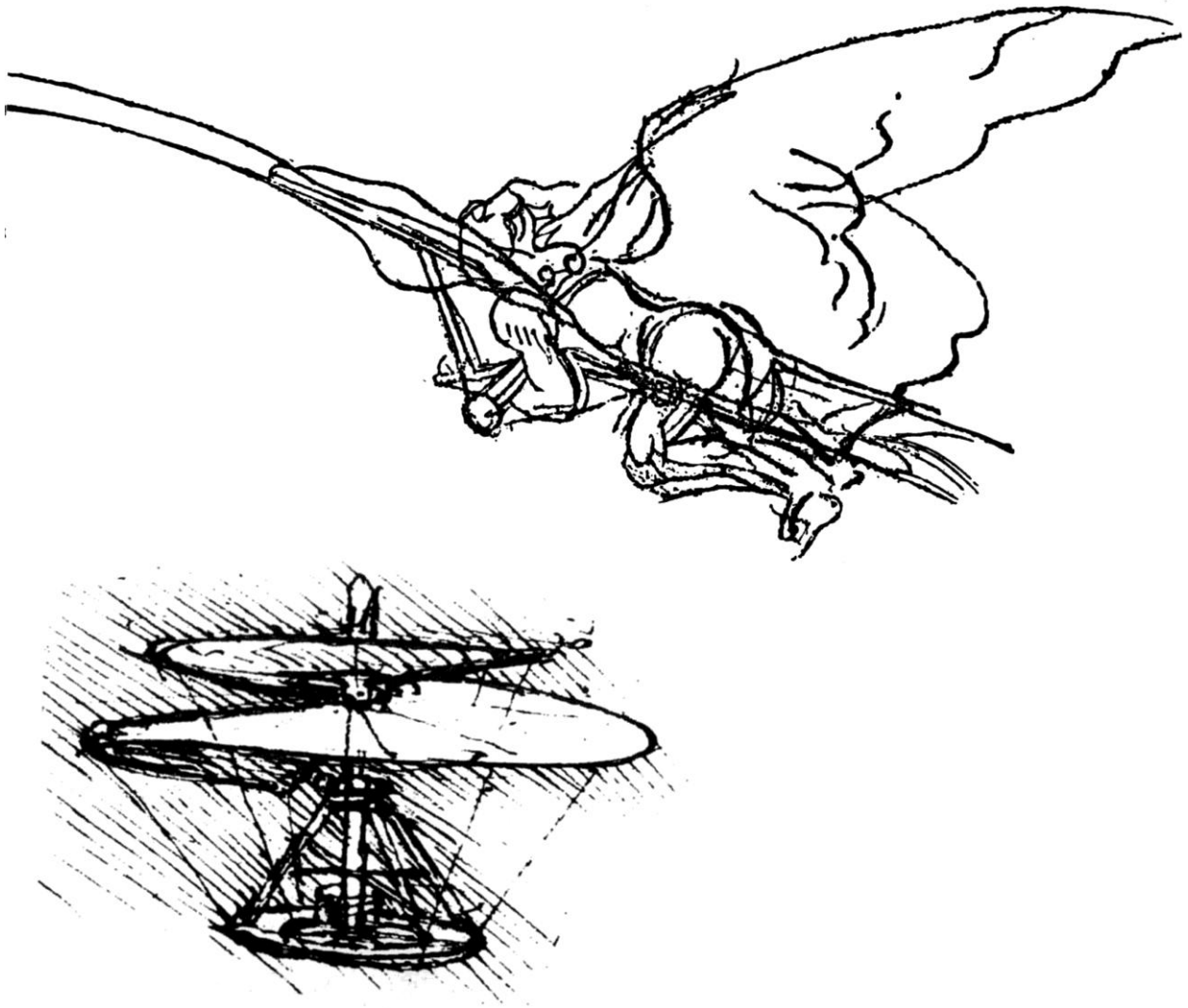
**προαναγγέλλει το μέλλον, να
μαντεύει νέα επιστημονικά και
τεχνολογικά επιτεύγματα, να τα
προβλέπει και να τα προβάλλει...**

**Α. Καζάντσεφ,
Δε νοείται επιστήμη χωρίς φαντασία,
Courrier, Ιανουάριος 1985**

**...Το παράδοξο είναι ότι, ύστερα
από 60 χρόνια ζωής, η επιστημο-
νική φαντασία εξακολουθεί να ζει
και να δρα μέσα σ' ένα κλειστό
κύκλωμα. Θα μπορούσε, άραγε,
κάποιο μυθιστόρημα επιστημονικής
φαντασίας να κερδίσει ένα από τα
μεγάλα λογοτεχνικά βραβεία, έστω
κι αν είναι πραγματικό αριστούργη-
μα; Μάλλον δύσκολο. Εκείνοι που
πιστεύουν στη Λογοτεχνία (με «Λ»
κεφαλαίο) δε θα δέχονταν ποτέ ν'
αγκαλιάσουν αυτό το «λογοτεχνικό**

υποπροϊόν», όπως το αποκαλούν. Από την άλλη, οι συγγραφείς και οι αναγνώστες των έργων επιστημονικής φαντασίας, αμυνόμενοι εναντίον των υπερασπιστών της κλασικής λογοτεχνίας, έχουν περιχαρακωθεί σ' έναν εντελώς δικό τους χώρο, σ' ένα είδος μοιρολατρικού γκέτο. Ίσως κάποτε η ιστορία της λογοτεχνίας δικαιώσει αυτό το παρεξηγημένο είδος και του αναγνωρίσει τις πραγματικές του αξίες: πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις, όνειρα για κάποιον κόσμο του μέλλοντος και, πάνω απ' όλα, την εκστατική τοποθέτηση απέναντι στην ανθρώπινη φαντασία...

από τις εφημερίδες

**Σχέδια από χειρόγραφα
του Leonardo da Vinci (1452-1519).
Ιπτάμενη μηχανή.**

α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση

■ Είδαμε ότι η περιγραφή απεικονίζει με το λόγο τα βασικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου. Το αντικείμενο αυτό παρουσιάζεται στατικά μέσα στο χώρο, ενώ ο χρόνος φαίνεται να έχει «παγώσει». Αυτό συμβαίνει ακόμη και στην περίπτωση ενός κινούμενου αντικειμένου, οπότε η περιγραφή απεικονίζει το αντικείμενο που κινείται και όχι την ενέργεια της κίνησης με τα αίτια και τις συνέπειές της. Αντίθετα στην αφήγηση ένα πρόσωπο / πράγμα / ομάδα / θεσμός / ιδέα παρουσιάζεται δυναμικά, καθώς ενεργεί, κινείται ή μεταβάλλεται

μέσα στο χρόνο. Επομένως η αφήγηση σχετίζεται με την εξέλιξη των γεγονότων και αναφέρεται στις αιτίες και τα αποτελέσματά τους. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι η περιγραφή ανήκει στα στατικά στοιχεία ενός κειμένου, ενώ η αφήγηση στα δυναμικά, αφού η πρώτη μας δίνει πληροφορίες σχετικά με το «είναι» και η δεύτερη με το «γίνεσθαι» των πραγμάτων.

► Προσπαθήστε να διακρίνετε τα περιγραφικά μέρη (περιγραφή του αντικειμένου που κινείται) από τα αφηγηματικά (αποτελέσματα της κίνησης) στο παρακάτω απόσπασμα. Παρατηρήστε ακόμη ποιος χρόνος του ρήματος χρησιμοποιείται στα περιγραφικά μέρη και ποιος στα αφηγηματικά και επιχειρήστε να δώσετε μια εξήγηση για τη χρήση των χρόνων (βλ. και ΝΕ.Σ. σ. 70-72).

... Χίμηξε μέσα στην κοιλάδα, ασυγκράτητο τέρας, οργισμένο από τη φοβερή δύναμη που βόγκαγε κλεισμένη στα ατσαλένια σπλάχνα του και τό 'κανε να τρέμει σύγκορμο. Πιλαλούσε αγκομαχώντας πάνω στο σιδερένιο του δρόμο, και με τα κυρτά μάτια του κοίταζε με λύσσα, όλο μπροστά του.

Ήταν ένας δράκοντας που έφτυνε βραστό σάλιο. Βρουχιότανε κι έτρεχε, ξεφυσούσε σπίθες και κόκκινες φλόγες από τα ρουθούνια, και το σώμα του ήταν μακρύ, χωρισμένο σε χοντρούς σπόνδυλους, σαν πελώριο προκατακλυσμαίο έντομο.

Η κοιλάδα συνταράχτηκε από τον αχό και τον αντίλαλο. Το φεγγάρι βούλιαξε μέσα στους καπνούς, τα χαμοβούνια τρέμανε και οι άρρωστες φυλλωσιές των παραταγμένων δέντρων σάλεψαν βίαια στο πέρασμά του. Πήγαν κι ήρθανε με τη λικνιστική κίνηση που κάνουν τα ενάλια φυτά, όταν ένα τέρας του βυθού περάσει σύρριζα, σαρώνοντας με τις δυνατές φτερούγες το βαρύ νερό...

Στρ. Μυριβήλη, Τοπίο, Κ.Ν.Λ.
Β' Λυκείου, σ. 281-285

■ Η διάκριση ανάμεσα στην περιγραφή και την αφήγηση δεν είναι απόλυτη. Πολλές φορές τα όρια συγχέονται· π.χ. στην περιγραφή της λειτουργίας μιας μηχανής ή μιας διαδικασίας

(βλ. Περιγραφή σ. 150-154 (τόμος γ').

Στην περίπτωση αυτή μολονότι έχουμε μια σειρά από πράξεις / ενέργειες, μπορούμε να μιλήσουμε για περιγραφή και όχι για αφήγηση, επειδή οι ενέργειες αυτές είναι επαναλαμβανόμενες και επομένως αποτελούν σταθερά γνωρίσματα του αντικειμένου της περιγραφής.

β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση

■ Η αφήγηση και η περιγραφή συνδέονται στενά. Μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο ή ακόμα και στην ίδια περίοδο π.χ. «Χίμηξε μέσα στην κοιλάδα» (αφήγηση)/ «ασυγκράτητο τέρας οργισμένο από... σύγκορμο» (περιγραφή). Όταν ο συγγραφέας παρεμβάλλει μια περιγραφή σε ένα αφηγηματικό κείμενο, επιδιώκει ορισμένους από τους παρακάτω στόχους:

■ Να σκιαγραφήσει τα πρόσωπα, να στήσει το σκηνικό της δράσης και γενικά να φωτίσει την αφήγηση με διάφορες άμεσες ή έμμεσες πληροφορίες.

■ Να πετύχει τη μετάβαση από το ένα αφηγηματικό μέρος στο άλλο.

- Να προκαλέσει αγωνία και αναμονή (suspens) στον αναγνώστη με την επιβράδυνση της δράσης, αφού με την περιγραφή φαίνεται ότι σταματάει ο αφηγηματικός χρόνος.
- Να προσφέρει αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη.

● Βασισμένοι σε ένα συγκεκριμένο αφηγηματικό κείμενο (π.χ. «Η ομορφιά του κόσμου» του Κ. Πολίτη, Κ.Ν.Λ. Β΄ Λυκείου, σελ. 287-298, τόμος γ), ελέγξτε αν αληθεύουν όσα επισημάνθηκαν προηγουμένως για το ρόλο της περιγραφής μέσα στην αφήγηση.

● Χωριστείτε σε ομάδες 4 ατόμων. Το κάθε μέλος της ομάδας πρέπει να περιγράψει:

- ένα πρόσωπο
- ένα χώρο
- ένα αντικείμενο
- μία κατάσταση.

Αποφασίστε ποιος θα κάνει ποια από τις περιγραφές. Διαβάστε την περιγραφή σας, και μετά κάντε ο καθένας μια αφήγηση που να περιλαμβάνει και τις τέσσερις περιγραφές.

● Χωριστείτε σε ομάδες 6 ατόμων. Έχετε στη διάθεση σας τις ακόλουθες ερωτήσεις, για να κάνετε μια αφήγηση:

- Ποιος ήταν;
- Πού βρισκόταν;
- Τι έκανε;
- Τι είπε;
- Τι είπε ο κόσμος;
- Τι έγινε στο τέλος;

Ο πρώτος της ομάδας απαντά στην πρώτη ερώτηση, ο δεύτερος στη δεύτερη κ.ο.κ., χωρίς όμως να ξέρει ο ένας την απάντηση του άλλου. Ενώστε τις απαντήσεις σας και φτιάξτε ένα αφήγημα. Αυτό που θα προκύψει μπορεί να είναι κωμικό ή τελείως παράλογο.

● Ας ξαναθυμηθούμε τα παραμύθια. Ο Ρώσος ερευνητής Προπ, αναλύοντας το ρωσικό παραμύθι, εντόπισε ορισμένες λειτουργίες/πράξεις των ηρώων του παραμυθιού, που επαναλαμβάνονται σταθερά σε πολλά παραμύθια.

Μερικές από αυτές τις λειτουργίες/πράξεις είναι οι εξής: «απομάκρυνση του ήρωα», «απαγόρευση σε κάποιον να κάνει κάτι», «παράβαση της απαγόρευσης», «προδοσία», «παγίδα», «αναχώρηση του ήρωα»,

«αποστολή», «συνάντηση με το δωρητή», «μαγικά δώρα», «εμφάνιση του ανταγωνιστή», «υπερφυσικές ικανότητες του ανταγωνιστή», «αγώνας», «νίκη», «επιστροφή του ήρωα», «άφιξη στο σπίτι», «γάμος». (Παρατηρήστε ότι παρόμοια οργάνωση μπορεί να έχει και μια οποιαδήποτε φανταστική αφήγηση).

Χωριστείτε σε ομάδες. Φτιάξτε μια «τράπουλα» με τις λειτουργίες / πράξεις του Προπ. Σε κάθε «τραπουλόχαρτο» γράψτε το όνομα μιας «λειτουργίας» και, αν είναι δυνατό, ζωγραφίστε και μια σχετική γελοιογραφική εικόνα. Τοποθετήστε τα «τραπουλόχαρτα» στη σειρά με την οποία αναφέρονται πιο πάνω οι λειτουργίες / πράξεις, και

προσπαθήστε να κάνετε μια αφήγηση, ακολουθώντας αυτή τη σειρά στην εξέλιξη των γεγονότων. Τώρα, τραβήξτε στην τύχη 3-4 «τραπουλόχαρτα» και φτιάξτε μια άλλη ιστορία, με βάση τα νέα δεδομένα.

Λεξιλόγιο σχετικό με τα θέματα για συζήτηση και έκφραση/έκθεση που ακολουθούν

1. α) **ξεκαρδίζομαι στα γέλια, μειδιώ, γελώ:** να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα,
β) Να βρείτε συνώνυμα της ρηματικής έκφρασης «ξεκαρδίζομαι στα γέλια».
2. Να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα με β' συνθετικό το ρ. γελώ.
3. Με το ουσιαστικό γέλιο και τα κατάλληλα επίθετα σχηματίστε ονοματικά σύνολα και χρησιμοποιήστε κάποιο από αυτά, για να περιγράψετε με λίγες φράσεις το χαρακτήρα ενός ατόμου, π.χ. Είναι ένας άνθρωπος ανοιχτόκαρδος που αγαπάει τη ζωή και ξέρει να τη

χαίρεται. Κάθε φορά που μας έρχεται, το τρανταχτό του γέλιο γεμίζει το σπίτι μας.

4. Να συγκεντρώσετε τα συνώνυμα του ρ. κοροϊδεύω και να τα κατατάξετε από τα ασθενέστερα στα ισχυρότερα, π.χ. σκώπτω, εμπαίζω, μυκτηρίζω.

5. Να σχηματίσετε φράσεις με τα ρήματα διακωμωδῶ και παρωδῶ ή με τα αντίστοιχα ουσιαστικά (διακωμώδηση, παρωδία), ώστε να δηλωθεί με σαφήνεια η σημασία των λέξεων αυτών.

6. Να συμπληρώσετε τη στήλη Β με εκφράσεις που χρησιμοποιούνται σε ένα κείμενο με επίσημο ύφος.

A

- α) τον πήραν στο μεζέ,
– φιλό
β) τον γιουχάισαν
γ) έγινε ρεζίλι, – θέατρο

B

- α) έγινε στόχος
σκωμμάτων,
β)
γ)

7. Προσπαθήστε να αποδώσετε το νόημα των παρακάτω φράσεων χρησιμοποιώντας άλλες ισοδύναμες.

- Είναι μεγάλος χωρατατζής.
- Προκαλεί τη θυμηδία.

8. Να βρείτε τα ουσιαστικά με τα οποία δηλώνουμε τον αστεϊσμό σε βάρος κάποιου σε επίσημο και ανεπίσημο ύφος.

9. Με το ουσιαστικό αστείο και τα κατάλληλα επίθετα σχημάτισε ονοματικά σύνολα και χρησιμοποίησέ τα, για να περιγράψεις/χαρακτηρίσεις ένα άτομο ως προς την ποιότητα των αστεϊσμών του, π.χ. Είναι άξεστος και αγροίκος. Σε προσβάλλει συνέχεια με τη συμπεριφορά του. Ακόμη και τα αστεία του είναι χοντροκομμένα.

10. Να αντιστοιχίσετε τις δύο στήλες στην επόμενη σελίδα.

A.

διασυρμός
λογοπαίγνιο
χαριεντισμός
δηκτικότητα
σκώμμα
καγχασμός
εμπαιγμός

B.

πικρή ειρωνία
επιδεικτικό, σαρκαστικό γέλιο
δημόσιος εμπαιγμός, δυσφήμιση
χαριτωμένο πείραγμα, αστεϊσμός
ευφυολόγημα
απάτη, περιγέλασμα, χλεύη
δηκτικό πείραγμα, κοροϊδία
παιχνίδι με λέξεις, που στηρίζεται
στην πολλαπλή σημασία της ίδιας
λέξης ή παιχνίδι με ομόηχες λέξεις
που έχουν διαφορετική σημασία.
κοινώς καλαμπούρι

11. ευτράπελη διήγηση, σκωπτική διάθεση, κακεντρεχή σχόλια, δηκτικός υπαινιγμός, χαιρέκακο γέλιο: Να εντάξετε τα ονοματικά αυτά σύνολα στο κατάλληλο γλωσσικό πλαίσιο.

**ΜΗΤΣΟ!!! Ο ΜΙΚΡΟΣ
ΚΑΤΑΠΙΕ ΤΟ ΚΙΝΗΤΟ!
ΜΙΛΑ ΠΙΟ ΔΥΝΑΤΑ!**

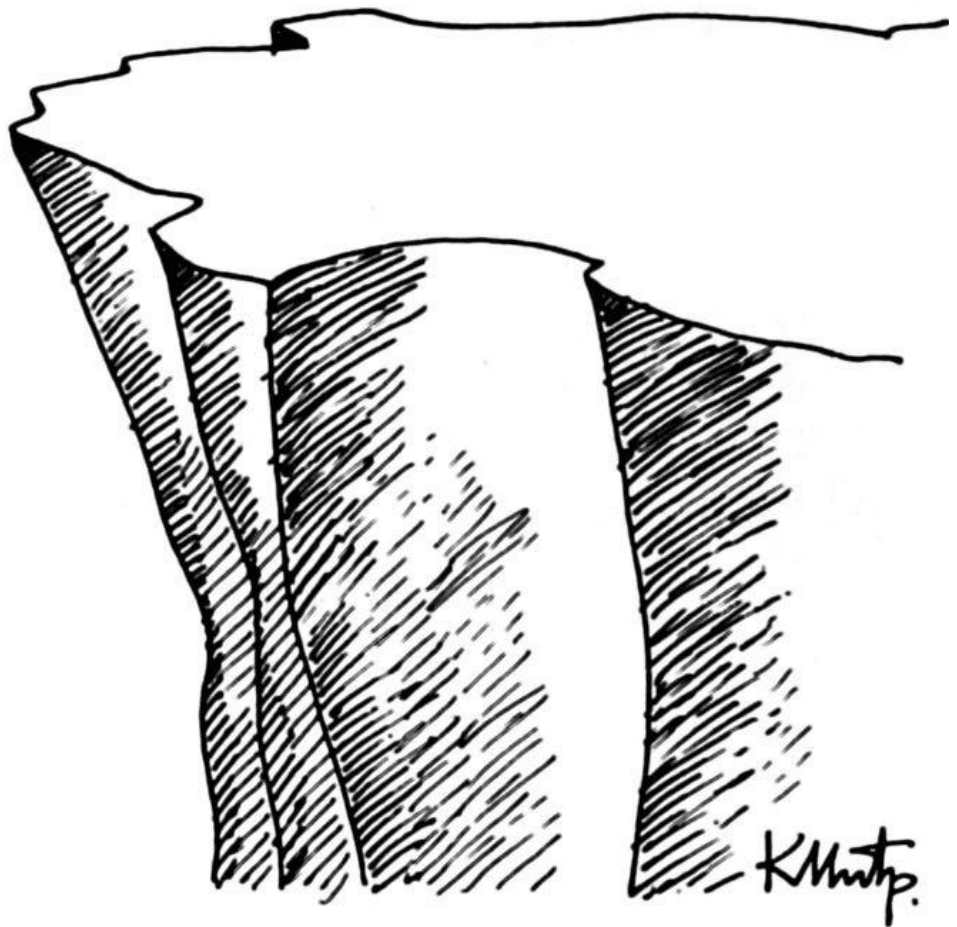

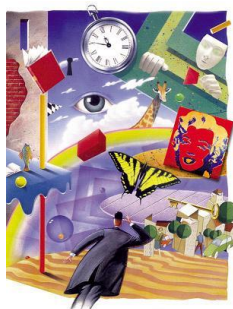
**ΧΙΛΙΑΡΙΚΟ ΕΙΝΑΙ.
ΠΑΡΑΤΑ ΤΟ! ΘΑ ΣΕ
ΠΙΑΣΕΙ Η ΜΕΣΗ ΣΟΥ
ΚΑΙ ΘΑ ΧΡΕΙΑΣΤΟΥΜΕ
ΠΕΝΤΟΧΙΛΙΑΡΟ!**

1000

ΑΦΗΓΗΣΗ

5. Η οπτική γωνία στην αφήγηση.....	5
6. Αφηγηματικοί τρόποι	28
7. Αφηγηματικός χρόνος	29
Λεξιλόγιο.....	73
Θέματα για συζήτηση ή έκφραση/έκθεση	77
II. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ	102
α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση	102
β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση.....	107
Λεξιλόγιο.....	113

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***